

”Låt alla blommor blomma!”

En kvalitativ undersökning om vilka metoder pedagoger använder för att främja jämställdhet inom småbarnspedagogiken

Elizabeth Packalén

Examensarbete för socionom (YH)-examen

Utbildning till socionom

Åbo 2023

EXAMENSARBETE

Författare: Elizabeth Packalén

Utbildning och ort: Socionom, Åbo

Inriktning: Småbarnspedagogik

Handledare: Susanne Jungerstam

Examinator: Susanne Jungerstam och Ralf Lillbacka

Titel: "Låt alla blommor blomma!" - En kvalitativ undersökning om vilka metoder pedagoger använder för att främja jämställdhet inom småbarnspedagogiken

Datum: 6.3.2023 Sidantal: 40

Bilagor: 1

Abstrakt

Examensarbetet undersöker på vilket sätt pedagoger inom småbarnspedagogiken främjar jämställdhet. Att främja jämställdhet inom småbarnspedagogiken ingår i den nationella planen för småbarnspedagogik, vilken ligger till grund för all småbarnspedagogik i Finland. Denna plan grundar sig på lagen om småbarnspedagogik, vilken bland annat har som syfte att erbjuda alla barn likvärdiga möjligheter till småbarnspedagogik samt att främja likabehandling och jämställdhet. I planen framkommer även att småbarnspedagogiken ska vara genussensitiv, vilket innebär att barnen ska uppmuntras att göra val oberoende av könsbundna normer och förväntningar.

Syftet med examensarbetet var att undersöka vilka metoder som pedagoger använder för att främja jämställdhet inom småbarnspedagogiken. Frågeställningarna löd: Vilka metoder används för att främja jämställdhet inom småbarnspedagogiken samt hur arbetar pedagoger genussensitivt inom småbarnspedagogiken?

Den teoretiska referensramen baserade sig på tidigare forskning och böcker. Genom semistrukturerad intervju med fyra pedagoger från fyra olika svenskspråkiga daghem i Finland insamlades material som sedan analyserades med hjälp av kvalitativ innehållsanalys.

Undersökningen resulterar i ett övergripande tema: "Jämställdhetsarbete inom småbarnspedagogiken", två underkategorier: "metoder för jämställdhetsarbete" och "genussensitivt arbete" samt 11 koder. Genom två tabeller presenteras varje kategori med underliggande koder. Detta följs av en mer djupgående presentation av varje kod samt koppling till litteraturen.

Undersökningen visar att pedagoger använder diskussion med barnen kring jämställdhetsfrågor, bemötande av barnen på ett öppet sätt utan förutfattade meningar, daghemmets jämställdhetsarbete, genusmedvetna material, observationsmodellen 'husmodellen' och könsneutrala lärmiljöer som metoder för att främja jämställdhet inom småbarnspedagogiken. Undersökningen visar även att pedagoger arbetar genussensitivt inom småbarnspedagogiken genom att personalen arbetar med sina egna attityder, att de aldrig i sitt arbete skiljer på pojkar och flickor, att de uppmärksammar barnens känslor och tankar samt arbetar med smågruppsarbete.

Språk: svenska

Nyckelord: småbarnspedagogik, jämställdhet, genussensitivt arbete

BACHELOR'S THESIS

Author: Elizabeth Packalén

Degree Programme: Degree programme in Social Services

Specialisation: Early childhood education

Supervisor(s): Susanne Jungerstam

Title: "Let all flowers bloom!" – A qualitative survey about which methods educators use to promote gender equality within early childhood education

Date	6.3.2023	Number of pages	40	Appendices	1
------	----------	-----------------	----	------------	---

Abstract

The thesis examines in which way educators within early childhood education promotes gender equality. Promoting gender equality within early childhood education is included in the national plan for early childhood education, which is the foundation for all early childhood education in Finland. The plan is based on the early childhood education law, which purpose is to offer all children the same possibilities to early childhood education and to promote equal treatment and equality. The plan also includes that early childhood education should be gender sensitive, which implies that the children should be encouraged to make choices regardless of gender norms and expectations.

The purpose of the thesis was to examine which methods educators use to promote gender equality within early childhood education. The questions were: Which methods are used to promote gender equality within early childhood education and how do educators work gender sensitive within early childhood education?

The theoretical frame of reference was based on earlier research and books. Through semi-structured interview with four educators from four different Swedish-speaking kindergartens in Finland, material was collected and analysed with qualitative content analysis.

The survey results in an overarching theme: "Equality work within early childhood education", two subcategories: "methods for equality work" and "gender sensitive work" including 11 codes. Through two tables each category is presented with underlying codes. This is followed by a more in-depth presentation of each code and connection to the literature.

The survey shows that educators use discussion with the children about equality-questions, treating the children in an open manner without preconceived notions, the kindergarten's equality-work, gender sensitive material, observational models, and gender-neutral learning environment as methods of promoting gender equality within early childhood education. The survey also shows that educators work gender-sensitively in early childhood education by working on their own attitudes, that they never differentiate between boys and girls in their work, pays attention to children's feelings and thoughts and small group work.

Language: Swedish

Key words: early childhood education, gender equality, gender sensitive work

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
2	Syfte och frågeställningar	2
3	Teoretisk referensram.....	3
3.1	Genus	3
3.1.1	Genussensitivitet.....	5
3.2	Jämställdhet inom småbarnspedagogiken.....	7
3.3	Genussensitivt arbete.....	9
3.4	Metoder för att främja jämställdhet.....	11
3.4.1	Jämställdhetsarbete inom förskolan i Sverige	15
3.4.2	Jämställdhetsarbete inom småbarnspedagogiken i Finland	17
3.4.3	Jämställdhetsarbete inom barnomsorgen på Åland	19
3.5	Sammanfattning av teorin	20
4	Metod.....	22
4.1	Urval.....	23
4.2	Kvalitativ innehållsanalys	23
4.3	Etik.....	24
4.4	Validitet och reliabilitet	25
5	Resultat.....	26
5.1	Kategori 1: Metoder för jämställdhetsarbete	26
5.2	Kategori 2: Genussensitivt arbete	30
6	Diskussion	32
7	Sammanfattning och konklusion	37
8	Källförteckning	40

1 Inledning

Jämställdhet innebär likabehandling oberoende av kön, etnicitet, hudfärg, funktionsvariation eller sexuell läggning. Småbarnspedagogiken ska vara jämställd då alla barn ska behandlas lika och få sina behov tillgodosedda. I *Grunderna för planen för småbarnspedagogik* förklaras att trots att alla är lika värda betyder det inte att alla är likadana. Småbarnspedagogiken ska vara genussensitiv, vilket innebär att barnen ska uppmuntras att göra val oberoende av könsbundna normer och förväntningar. Personal bör ingripa ifall det förekommer ojämlikt bemötande bland barnen. (Utbildningsstyrelsen, 2018, s. 32).

Enligt lagen om småbarnspedagogik 540/2018 (3 §) är syftet med småbarnspedagogiken att främja en helhetsmässig uppväxt, utveckling, hälsa och välbefinnande i enlighet med barnets ålder och utveckling. Dessutom ska småbarnspedagogiken stödja barnets förutsättningar för lärande och främja livslångt lärande och uppfyllandet av utbildningsmässig jämlikhet, ordning av mångsidig pedagogisk verksamhet med utgångspunkt i barnens lek, fysiska aktivitet, konst och kulturtradition med möjligheter till positiva upplevelser av lärande samt att säkerställa en utvecklande och trygg miljö. Enligt 3 § 1 mom. 6 punkten ska småbarnspedagogiken erbjuda alla barn likvärdiga möjligheter till småbarnspedagogik, främja likabehandling och jämställdhet samt ge färdigheter att förstå och respektera den språkliga, religiösa och livsåskådningsmässiga bakgrunden. Inom *Grunderna för planen för småbarnspedagogik* framkommer också att "en inkluderande verksamhetskultur ska främja delaktighet, likabehandling och jämställdhet i all verksamhet". (Utbildningsstyrelsen, 2018, s. 31)

Heikkilä menar (2013, s. 18) att forskning bekräftar att det inte råder jämställdhet i förskolor och skolor i de nordiska länderna. Rapporten visar att pojkar och flickor fortsättningsvis värderas utifrån föreställningar om hur de bör vara utgående från deras könstillhörighet, vilket i sin tur kan resultera i att lärare och pedagoger riskerar att inte se individerna bakom könet. Möjligheten för barnen att lära sig och utvecklas kan begränsas eftersom det finns en risk att pedagoger och lärare styr barnens intressen och kunskapsspår utgående från stereotipa förväntningar utifrån deras kön.

I en rapport framtagen av Delegationen för jämställdhet i skolan i Sverige belyses frågan om genus och jämställdhet. Forskning mellan 1969-2000 visar att forskningsfrågor går i trender som "en grupp i taget"-frågor. Exempel på gruppforskningsfrågor är pojkar i skolan, flickor och stress, kvinnliga lärare, flickors könsbundna val osv. Forskningen visar också att fokuset på flickor ofta belyser underliggande krav på att flickor behöver förändras och anpassas. Forskningen om pojkar fokuserar oftare på att hitta lösningar i omgivningen för att förklara exempelvis pojkars sämre prestation i skolan. (Heikkilä, 2013, s. 21)

Fostran och utbildning har en viktig del i främjandet av jämställdheten och genusmedvetenheten. Jämställdhetslagen ålägger myndigheterna och utbildningsanordnare att målinriktat och planmässigt främja jämställdhet i verksamheten. Jämställdhetsplanen är ett verktyg som ska stödja främjandet av jämställdheten mellan könen i läroanstaltens hela verksamhet (Utbildningsstyrelsen, 2018). Jämställdhetsplanen syftar till att utveckla verksamheten inom läroanstalten och ska särskilt uppmärksamma antagning av elever och studerande, ordnandet av undervisning, skillnader i inläring och bedömning av studieprestationer samt förebyggande av sexuella trakasserier och trakasserier på grund av kön. (Social- och hälsovårdsministeriet, u.å., s. 1)

Syftet med jämställdhetslagen 1986/609 (1 §) är att främja jämställdheten mellan kvinnor och män samt att förebygga könsdiskriminering och att förbättra kvinnans ställning, särskilt i arbetslivet. För att detta ska förverkligas ordnas likvärdiga möjligheter för män och kvinnor till utbildning. Direkt och indirekt diskriminering på grund av kön, könsidentitet och könsuttryck är förbjuden. Inom utbildningen och undervisningen främjas jämställdheten exempelvis genom att ta hänsyn till barnens ålder och mognad samt genom att bemöta alla barn som individer (7 §).

2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna undersökning är att undersöka vilka metoder som pedagoger använder för att främja jämställdhet inom småbarnspedagogiken. Undersökningen kommer att besvara följande frågeställningar:

- Vilka metoder används för att främja jämställdhet inom småbarnspedagogiken?
- Hur arbetar pedagoger genussensitivt inom småbarnspedagogiken?

3 Teoretisk referensram

Den teoretiska referensramen omfattar tidigare forskning som finns som stöd för den egna undersökningen. Arbetet baserar sig på forskningsbaserade artiklar och böcker. Tidsintervallet som använts för litteraturen är 2000-2022. Databaser som används för examensarbetet är Ebook-central och EBSCO och språket avgränsades till svenska och engelska. Artiklar och rapporter har även hittats via Google scholar.

3.1 Genus

Jämställdhet handlar om makt och relationen mellan kvinnor och män, flickor och pojkar. Kvalitativ jämställdhet innebär att alla människor har rätt till inflytande över ens eget liv och kunna påverka det utan att begränsas av föreställningar utgående från könstillhörighet. Jämställdhet handlar även om att bredda det sociala könet, genus, och våra förväntningar på män, kvinnor, pojkar och flickor. (Henkel, 2012, ss. 11-14)

Rubin (1975) förklarar, enligt Widegren och Sand (2021, s. 10-11), att begreppet genus skiljer sig mellan olika epistemologiska perspektiv men har utvecklats för att skilja mellan den biologiska kategorin "kön" och den socialt och kulturella kategorin "genus". Kön hänvisar till en biologisk differentiering som är medicinsk och lagligt reglerad. Begreppet genus syftar till reproduktion av könsskillnader inom olika system, så som arbetsmarknaden, civila samhällen, infrastruktur och samhällsinstitutioner.

Thurén (2003) beskriver, enligt Ärlemalm-Hagsér och Pramling Samuelsson (2011, s. 90), genusforskning som forskning med fokus på hur kön definieras och organiseras samt vilka konsekvenser detta har i olika sammanhang. Genusforskningen problematiserar också frågor kring makt och social över- och underordning samt hur hierarkiska förhållanden uppstår och fortgår. Genus avser det historiskt, socialt och kulturellt skapade könet, till skillnad från det biologiska könet. Begreppet genus möjliggör analys av förställningar, tankar och handlingar som skapar det sociala könet.

Connell menar (2002, s. 10-22) att genus handlar om sociala relationer mellan människor där individer och grupper agerar. Genus är en social struktur och inte ett uttryck för biologi eller en människas personlighet, utan snarare ett mönster i vår sociala ordning vilket påverkar våra dagliga aktiviteter. Genus är även kopplat till människokroppen men är inte

enbart en avspegling av kroppsliga skillnader mellan män och kvinnor, dock riktar sig samhället på olika sätt till våra kroppar. Dessutom handlar inte genus enbart om enkla skillnader eller fasta kategorier utan om relationer, identiteter och bilder som skapas genom sociala processer utifrån historiska händelser som formar människors liv. (Connell, 2002, s. 10-22, 41).

Enligt Wharton (2008, s. 6-7) är genus ett system av sociala praktiker, en process, vilket tar sig i uttryck i en vanlig åtskillnad av genus, vilket bidrar till att de ständigt upprätthålls och reproduceras. Wharton fortsätter att förklara att genus är lika mycket en process som ett fast tillstånd. Genus är inte enbart enskilda individers egenskaper utan syns överallt i sociala strukturer vilket bidrar till en organisering av ojämlikhet.

Wharton (2008, s. 70) utgår från tre perspektiv kring genus. Genus på individnivå, genus skapat genom social interaktion och genus inbäddat i organisationer och sociala institutioner. Utgångspunkten är att genus spelar roll i den sociala världen och ur dessa tre perspektiv spelar genus en roll för individer genom organisation av identiteter och självuppfattningar. Genus spelar roll i samspel med andra genom att den formar sociala interaktioner vilket gör att man skapar sin identitet. De normer som skapas om genus genom samspel med andra bidrar på organisationsnivå genom att påverka sociala institutioner så som skola, sport, religion, rättssystem, jobb, äktenskap, föräldraskap och familj. Genus som sammanflätad i organisationer och sociala institutioner fokuserar på sociala relationer som skapar föreställningar om genus. Etnometodologi som menar att man "gör genus" snarare än att "vara genus" är Whartons huvudperspektiv. Institutionsperspektivet fokuserar på genus som social struktur och kultur. Detta påverkar således grundprinciper i organisationer och dimensioner av sociala institutioner. Dessa principer är viktiga för utvecklingen av genus, föreställningar om genus samt ojämlikheter om genus. Institutioner är därför viktiga för skapandet av sin genusidentitet och vilka föreställningar man själv har om genus hos andra. (Wharton, 2008, ss. 8-10, 70)

Även Henkel och Tomičić (2009, s. 236-237) förklarar att genusramar för traditionellt feminint och maskulint beteende skapar olika värderingar. Egenskaper och beteende som traditionellt sätt anses maskulina har sedan lång tid tillbaka värderats högre än de som ansetts feminina. Då kvinnor närmar sig maskulint beteende betraktas det i de flesta fall som något positivt medan samma spelrum inte finns för pojkar och män som överskrider den manliga genusramen och närmar sig det traditionellt feminina. Henkel och Tomičić

menar även att det är starkt förankrat i vår kultur att det traditionellt maskulina är mer värt än det traditionellt feminina. Henkel och Tomičić menar att jämställdhet handlar om att ifrågasätta och förändra denna maktobalans.

Connell (2002, s. 103-104) beskriver normer kring förväntningar om flickor och pojkars beteende utifrån socialisationen som sker genom hela livet men börjar redan vid födseln. Genom socialisation med kamrater, skola, fritidssysselsättningar och familjens attityder kommer flickor och pojkar lära sig hur de bör bete sig för att passa in inom ramen för flickor och pojkar. De som inte passar in inom ramen för flickor och pojkar har en risk att bli utanför och mobbas av de andra barnen. Fortsättningsvis förklarar Connell att detta inte är barnens fel utan en samhällsstruktur som socialiserar barnen att anpassa sig till vad som förväntas av dem. Senare i livet förväntas män att vara tuffa, starka, klättra på karriärstegen och gifta sig. Kvinnor förväntas vara känslomässigt engagerade, vilja skaffa familj och ta hand om hemmet.

Butler (2007, s. 49, 226-228) menar att könstillhörighet skapas genom uttalanden och upprepning av ord och handlingar. Kön skapas genom att handlingar föregår handlande subjekt. Genuseffekten innebär att gester, rörelser och stilar stereotypiseras vilket skapar en illusion av ett bestående bestämt genus. Butler menar att i stället för att våra handlingar är ett resultat av vår könstillhörighet så bör vår könstillhörighet ses som ett resultat av våra handlingar. Således skapas vår identitet som man eller kvinna av dessa handlingar och ombildas. Begreppet kvinna är något som ständigt skapas och Butler refererar till Simone de Beauvoirs "man föds inte till kvinna, man blir det". Däremot kritiserar Butler att man skulle bli en färdig kvinna eftersom genusidentiteten ständigt utvecklas. (Butler, 2007, s. 49, 226-228).

3.1.1 Genussensitivitet

Småbarnspedagogiken ska vara genussensitiv, vilket innebär att personalen ska uppmuntra barnen att göra val oberoende av könsbundna stereotyper, uppfattningar och förväntningar. Personalen bör vara uppmärksam på och ingripa på ett finkänsligt och konkret sätt ifall det förekommer ojämlikt bemötande bland barnen. En kommunikation som är positiv och uppmuntrande stödjer utvecklingen av barnets identitet och självkänsla. I grunderna för planen för småbarnspedagogik framkommer även att barnen har rätt att uttrycka sina tankar och åsikter, bli förstådda utgående från sina egna förutsättningar samt

rätt till god undervisning, omsorg och uppmuntran. Barnen har rätt till lek och att bilda sig en egen uppfattning om sig själva, sina identiteter och världen utifrån sina egna perspektiv. (Utbildningsstyrelsen, 2018, ss. 21, 32).

Barodia menar (2015, s. 107-109) att båda könen drar nytta av genussensitiv utbildning. "Genussensibilisering" (gender sensitization) är läran om genussensitivitet och hänvisar till teorier som menar att ändring i beteende hos till exempel lärare och föräldrar gentemot barn kan ha en effekt på jämställdheten. Genussensibilisering handlar även om att inge empati i de åsikter vi har om det egna könet och det andra könet. Detta menar Barodia att hjälper människor att undersöka sina egna attityder och övertygelser och att ifrågasätta "verkligheten" som de trodde att de visste.

Europeiska jämställdhetsinstitutet (European Institute for Gender Equality - EIGE) presenterar en handbok för att uppmärksamma vikten av genussensitivt språk. Enligt EIGE behövs genussensitivt språk för att öka jämställdheten. Detta möjliggör att lättare kunna se olikheter i kvinnor och mäns behov, att utmana omedvetna antaganden som människor har om könsroller i samhället, att lägga grunden för jämställdhet inom samhället, att medvetengöra hur språket påverkar vårt beteende och att skapa ett utrymme för människor att fritt uttrycka sig och bete sig på ett sätt som en gång inte ansågs vara "typiska" för deras kön. (European Institute for Gender Equality, 2019, s. 4)

EIGE (2019, s. 9) menar att genussensitivt språk är att uppnå jämställdhet med hjälp av språket. Jämställdhet i språket uppnås då män, kvinnor och icke binära uppmärksammas genom språket som personer med lika värde, värdighet, integritet och respekt. Detta kan möjliggöras genom att undvika användningen av språk som refererar till ett kön och säkerställa användningen av genussensitivt och inkluderande språk.

I Heikkiläs (2013, s. 21) rapport kring jämställdhetsarbete i Norden menar författaren att i de nordiska språken norska, danska, svenska och finska så är det enbart svenskan som har ett skilt ord för jämlikhet mellan könen, det vill säga jämställdhet. Detta, menar Heikkilä, påverkar vår förståelse för problem gällande jämställdhet och lösningar på dessa problem. Eftersom språket är förankrat med historia påverkar det gränser, ramar och möjligheter för vårt tänkande, vilket i sin tur påverkar vårt kollektiva medvetande.

Stereotyper är generaliserade föreställningar om personer i samhället. Genusstereotyper är förutfattade meningar om kvinnor och mäns egenskaper och roller som bestäms och begränsas av deras kön. Stereotyper om kön baserar sig ofta på en av två former. Den ena är att anta att alla medlemmar av en kategori, till exempel ett yrke, delar ett kön. Med detta menas att exempelvis anta att alla chefer är män och alla sekreterare är kvinnor. Den andra formen antar att alla medlemmar av ett kön delar en egenskap, exempelvis att kvinnor älskar att shoppa och att "pojkar inte gråter". För att undvika stereotyper kan man undvika att använda kön som en beskrivning av en person eller ett föremål. I vissa fall kan könsbeskrivningen användas som en förolämpning. Då är det ofta det feminina som ses som en förolämpning för att betyda svag eller ineffektiv. (European Institute for Gender Equality, 2019, ss. 19-22)

Grünbaum (1996) menar, enligt Milles (2006, s. 152), att i Sverige används manliga yrkesbeteckningar könsneutralt, till exempel doktor, informatör och lärare. Dock har de historiska yrkesbeteckningarna som från början varit kvinnliga fått fortsätta vara det: sjuksköterska, barnmorska.

Ibland, menar EIGE (2019, s. 30), är det dock nödvändigt med en uppdelning av könen. Exempelvis då det handlar om statistik om personer som upplevt sexuellt våld är det nödvändigt att dela upp statistiken mellan kön eftersom nyckelelementet att kvinnor generellt upplever mer sexuellt våld än män i annat fall ignoreras. Att synliggöra kön behövs för att nå ut till alla samhällets medlemmar om offentliga lagar, policyer och program. Genusperspektivet är inte direkt uppenbart men det finns nästan alltid en jämställdhetsdimension för all offentlig politik.

3.2 Jämställdhet inom småbarnspedagogiken

Skyldigheten att främja jämställdhet ingår i lagen om småbarnspedagogik. Inom småbarnspedagogiken tillägnar sig barnen uppfattningar om kön samt vad som är lämpligt uppförande för de olika könen (Social- och hälsovårdsministeriet, u.å., s. 1). Inom förskolan och skolan är det i Finland obligatoriskt att göra en jämställdhetsplan. I det finska regeringsprogrammet är en lagändring på väg som ska klargöra att planering av en jämställdhetsplan också ska bli obligatorisk inom småbarnspedagogiken. Mervi Heikkinen menar att jämställdhetsplanering på olika utbildningsnivåer ses som ett långsiktigt

systematiskt sätt att främja jämställdhet i den finska regeringen. Eskelinen och Itäkare (2020) nämner i sin undersökning att i lokala läroplaner i Finland är jämställdhetsdiskursen stark men sätten att sträva till detta är otydliga och ospecificerade. Enligt dem behövs mer konkret handledning, genomförande och utvärdering av genussensitivitet (Alasaari & Sundell, 2021).

Småbarnspedagogiken består av vård, fostran och undervisning. Dessa olika delområden tar barnens ålder och utvecklingsnivå i beaktande så att de uppfyller varje barns individuella behov. Verksamheten ska utgå från barnets intressen, styrkor och behov. Den professionella har som uppgift att handleda barnet att utveckla deras egen identitet. Småbarnspedagogiken ansvarar för att förebygga marginalisering och arbeta för likabehandling och jämlikhet mellan barnen. (Juslin & Davidsson, 2022, s. 8).

Juslin och Davidsson (2022, s. 9) menar att inom småbarnspedagogiken får barn bland annat lära sig att förstå hur deras ageranden påverkar andra människor. Barnet ska få positiva upplevelser av småbarnspedagogiken och lära sig olika strategier för lärande. Fostran handlar om att den professionella handleder barnet att utveckla sin egen individuella identitet. Barnet får kunskap i hur dess agerande påverkar andra.

Berlin (1969) menar, enligt Mansikka och Lundqvist (2019, s. 116-117) att det finns en skillnad mellan positiv och negativ frihet som barn upplever inom småbarnspedagogiken. Som exempel ges "lekvalstavla" vilket ses som negativ frihet eftersom barnen väljer lek utgående från ett urval av lekar som personalen har bestämt. Med detta kan vi inte garantera att alla barn kan välja på lika villkor. Det kan finnas olika typer av begränsningar, kategoriseringar och maktskillnader som valfriheter osynliggör. Forskning visar även att barns delaktighet tolkas på ett begränsande sätt inom småbarnspedagogiken. Qvarsell (2011) menar, enligt Mansikka och Lundqvist (2019, s. 117) att delaktighet förutsätter meningserbjudande och skapande av möjligheter. Ur den positiva frihetens perspektiv kan barns delaktighet innebära allt från en trygg miljö till att vuxna reflekterar över verksamheten och de sociala relationerna tillsammans med barnet. Negativ och positiv frihet är dock inte motpoler till varandra utan snarare förutsättningar för varandra.

I grunderna för planen för småbarnspedagogik läggs fokus på barnens rätt att uttrycka sina tankar och åsikter, bli förstådda utgående från sina egna förutsättningar samt rätt till god undervisning, omsorg och uppmuntran. Barnen har rätt till lek och att bilda sig en egen

uppfattning om sig själva, sina identiteter och världen utifrån sina egna perspektiv. Barnen har dessutom rätt till social gemenskap, att lära sig hantera sina känslor och konflikter samt pröva på och lära sig nya saker. (Mansikka & Lundkvist, 2019, ss. 118-120)

En inkluderande verksamhetskultur betonas i planen för småbarnspedagogik, vilket innebär att man främjar delaktighet, likabehandling och jämställdhet. Barnens, personalens och vårdnadshavarnas initiativ och åsikter ska beaktas och värdesättas. Detta förutsätter att verksamheten medvetet kontinuerligt utvecklas för att främja delaktigheten. (Mansikka & Lundkvist, 2019, s. 120, s. 124).

3.3 Genussensitivt arbete

Thordardottir presenterar sin studie i Hellman och Lauritsens bok (2017). Studien har som syfte att undersöka förskolebarns kunskap om litteratur relaterat till genus, etnicitet och föräldrarnas utbildning. Enligt Thordardottir introduceras barn för värderingar, attityder och önskat beteende, vilket möjliggör för barnen att ta del av viktiga lärdomar i förskolan, utgående från barnlitteratur och populärkultur. Palludans (2005) och Skeggs (1999) forskning visar, enligt Thordardottir, att barn i förskolan behöver följa de dominerande kulturella värderingarna och anpassa sig till reglerna inom ett visst område för att bli en respekterad person (respectable person). Palludan (2005) menar, enligt Thordardottir, att respekterade personer utvecklas i förskolebarnens kommunikation med läraren. Palludans studie tog plats i Danmark och visade att pojkar från medelklassen med dansk bakgrund fick respekt helt utan ansträngning medan flickorna i samma situation behövde förtjäna respekt genom att söka intimitet, konversation och acceptans från läraren för att nå samma status som pojkarna. I Thordardottirs studie skulle barnen återberätta böcker och jämföra detta med upplevelser från verkliga livet. Ett av barnen, som återberättar historien om Billy Elliots längtan efter balett, berättar att Billy Elliot får dansa balett eftersom varje person får göra det som man önskar att göra. Detta överensstämmer med tidigare forskning om rollen som litteratur och populärkultur har för barns formande av deras kulturella miljö. (Hellman & Lauritsen, 2017, ss. 66-74)

Thordardottir berättar om andra studier kring barnens kunskap om litteratur och populärkultur där det framkommer att pojkarna visade mest intresse för superhjältar medan flickorna visade stort intresse för C.S. Lewis böcker om Narnia. I studien framkom

även att pojkarnas kunskap om maskulint hjältemod bedömdes som överordnad medan flickornas kunskap om omtanke som en del av att rädda karaktärerna ansågs vara underordnad. (Hellman & Lauritsen, 2017, s. 79)

I Eidevalds studie (2011, s. 40) framkommer egenskaper som flickor respektive pojkar antas behöva stärkas i. Flickorna antas behöva stärka sin initiativförmåga, att vara modigare och att ta mera plats. Pojkarna däremot antas behöva förbättra samarbetsförmågan, att våga visa närhet och känslor samt att lära sig lyssna bättre. De olika förskolorna i Eidevalds studie utgår från flera utgångspunkter och arbetsätt. De uppmärksammade att de gör skillnad på pojkar och flickor och arbetar aktivt med att undvika detta. De noterar att flickor och pojkar är bra på olika saker och stärker barnen i det de antas behöva träning i. De observerar att könsuppdelning enligt flickor och pojkar riskerar att stärka traditionella könsroller och de förändrar därför arbetsättet till att utgå från barnet. Att utgå från det individuella barnet innebär att arbeta med sina egna värderingar och att utmana eventuella olikheter i bemötandet.

Även i Sveriges läroplan för förskolan nämns att förskolan ska motverka traditionella genusmönster och genusroller. I Warins studie (Warin & Adriany, 2015, s. 17-18) intervjuades fem manliga förskolelärare. Lärarna hade god kunskap om vad som nämns om genus i läroplanen, vilket kan vara en indikation av deras egen genusmedvetenhet och genussensitivitet. En av lärarna berättar att han vill att barnen ska se då han dukar bordet och allt annat som kvinnliga förskolelärare gör. Deras avsiktliga prestation av överskridande av könstraditionella och könsstereotypa handlingar överensstämmer med Butlers uppfattning om genus som socialt konstruerat och socialt utfört.

En av lärarna i Warins studie (Warin & Adriany, 2015, s. 19-20) nämner också att han har många klassiska manliga egenskaper men att dessa är inlärd. Denna lärare menar att han tar sig olika identiteter i olika situationer och att genus är socialt konstruerat. Samma lärare berättar dock också att då han leker med dockor tillsammans med barnen föredrar han att leka äventyrslekar i stället för "hemlek" eftersom det inte kommer "naturligt" för honom att leka med dockor. Detta motstrider antagandet om att han har grundläggande könsbundna anlag.

Bevis kring genussensitivitet handlar om genuspositioner. I en fråga om tuffa och grova lekar, som ofta används som termer för att beskriva mäns lek med små barn, var en av

lärarna snabbt att påpeka att han inte leker tufft med barnen utan ömt och att han trivs att arbeta med små barn eftersom han kan lugna dem. Några av lärarna hade hög genusmedvetenhet och visade på genussensitivitet i deras presentation av sig själva i intervjun. (Warin & Adriany, 2015, ss. 20-21)

Adrianys undersökning (Warin & Adriany, 2015, s. 11-12, 22) baserar sig på intervjuer med indonesiska förskolelärare. Studien visar att de flesta av de indonesiska kvinnliga förskolelärarna förhåller sig till traditionella uppfattningar om kön. Det sker tydliga differentieringar mellan pojkar och flickor i klassrummen, exempelvis i hur de svarar åt pojkar och flickor samt förhåller sig till förväntningar om deras behov och intressen. Även symboler och färger var könskodade efter pojkar och flickor. Det biologiska argumentet kring hur pojkar och flickor ska uppföra sig, som var djupt inbäddad i förskolans praxis, har rötter i religiös diskurs. Både Warins och Adrianys undersökningar visar att ett betydande inflytande på personalens könsuppdelade praxis handlar om de underliggande uppfattningarna de själva har om kön.

Developmental Intergroup Theory (Bigler & Liben, 2006) strävar, enligt Hamel (2021, s. 267), till att förklara barns förvärvande av stereotypa fördomar genom att föreslå att fördomar är starkt förknippade med närmiljön och kan därmed formas av utbildningsväsendet, sociala riktlinjer och juridisk policy.

3.4 Metoder för att främja jämställdhet

I grunderna för planen för småbarnspedagogik förklaras att ”barnen ska ges möjlighet att utveckla sina färdigheter och göra sina val oberoende av förväntningar baserade till exempel på kön, ursprung, kulturell bakgrund eller andra orsaker som gäller barnet som person”. (Utbildningsstyrelsen, 2018)

Henkel och Tomičić (2009, s. 240) utgår från tre strategier för att nå ökad jämställdhet: omfördela, fylla med nytt innehåll och välja bort. Att omfördela är en metod som kan användas då det råder ojämn fördelning av flickor eller pojkar. Exempel på omfördelning är att byta ut han mot hon eller att göra om sagor och sånger så att det finns både flickor och pojkar i huvudroller och biroller. Metoden att fylla med nytt innehåll handlar om att omvärdera vad flickor och pojkar kan vara och göra. Bristen på jämvikt mellan det feminina och maskulina kan omfördelas genom att ge leksaker, kläder och känslor nya innebörder

och värderingar. Metoden att välja bort handlar om att avlägsna de leksaker, böcker, kläder och annat som förstärker de traditionella genusramarna för maskulint och feminint.

Under barnens tid på daghem bygger de sina identiteter och upptäcker vilka de är. De utvecklar sitt språk, lär sig samspel med andra, lär sig om känslor samt utvecklar sina egenskaper och förmågor. Dessutom lär de sig att *bli* flickor och pojkar. Henkel och Tomičić menar att en bra start på ett samtal är att ställa frågor. Som förälder kan det kännas tryggt att veta hur pedagogerna arbetar och vilken värdegrund de har. Hur bemöts barnen när de är ledsna? Hur agerar pedagogerna då det uppstår konflikter? Hur arbetar pedagogerna för att alla barn ska bygga en stark självkänsla och känna trygghet? Det bästa sättet att få med sig föräldrarna i jämställdhetsarbetet är, enligt Henkel och Tomičić, att berätta hur pedagoger arbetar med jämställdhet och varför. (Henkel & Tomičić, 2009, ss. 204-205)

Henkel och Tomičić (2009, s. 209-212) ger praktiska tips som pedagoger inom småbarnspedagogiken kan använda sig av i sitt arbete. Som pedagog kan man förklara för föräldrar att verksamheten på daghemmet inte är anpassat efter ömtåliga kläder eftersom detta kan bidra till att ansvar läggs på barnen som bär ömtåliga kläder. Att leka med dockor är något som alla barn får göra då detta övar omhändertagande, empati och närhet. Pedagoger kan även avdramatisera klänningen genom att se det som ett plagg som alla andra som alla barn ska få tillgång till. Klänningen kan också användas vid dans och alla barn kan dansa tillsammans. Pedagogen kan berätta för barnen att det finns många män som dansar och att det behövs styrka och balans för att bli en bra dansare. Ett sätt att prata om känslor är att använda rollspel med kramdjur eller andra figurer som blir rädda, arga eller ledsna. Ett annat sätt att närma sig känslor kan vara att rita ansikten med olika känslor och prata om hur man känner sig idag. Att kontinuerligt prata om känslor vid olika tillfällen ökar barnets emotionella kompetens.

För att öka jämställdheten behöver pedagogens synsätt och arbetssätt innefatta att se varje barn som individ och inte som olika genusgrupper, flickor och pojkar, samt arbeta aktivt för att bygga barnens relationer och stärka samspelet med varandra. Gruppindelning med ett tydligt pedagogiskt syfte ökar både barnets lärande och jämställdheten. Henkel och Tomičić (2009, s. 213-215) ger praktiska tips på metoder för att öka jämställdheten. Ett av dem är att samla artiklar och böcker om jämställdhet och synliggöra dem för barnen och föräldrarna. Dessutom kan pedagogerna synliggöra de aktuella målen för verksamheten.

Med hjälp av ett aktivt jämställdhetsarbete förändras atmosfären på daghemmet till att bli mer tillåtande. Tryggheten i att bli sedd och känslan av att duga som man är ger utrymme för att utforska vem man är och att utveckla sina egenskaper och förmågor. Pedagogernas egna värderingar och åsikter spelar roll för jämställdhetsarbetet på daghemmet, det kan därför vara värt att diskutera förväntningar om pojktigt och flickigt med sina kollegor. Genom att synliggöra värderingar och utmana tankemönster kan pedagogerna bli mer observanta på det som de ser och upplever. Barnens lekar handlar mycket om vilka lekar som introduceras för dem samt vilka förebilder de har. (Henkel & Tomičić, 2009, ss. 219-220)

Det är naturligt att barn blir nyfikna på sina egna och andras kroppar, då är det som pedagog bra att ha ett öppet förhållningssätt till kroppen och prata om den på ett positivt sätt och inte som något att skämmas eller känna skuld inför. Pedagogen kan berätta för barnen, på samma sätt som vid andra lekar, om reglerna som gäller för kroppen. Detta kan till exempel innebära att förklara att det är dem själva som bestämmer vem som får ta på deras kroppar och på vilket sätt någon får röra vid dem. En god inställning till kroppen bidrar till en god självkänsla, menar Henkel och Tomičić. (Henkel & Tomičić, 2009, s. 223)

Jämställdhet är inte ett skilt projekt inom pedagogiken utan jämställdhetsarbetet ska finnas integrerat i det pedagogiska arbetet. En del i jämställdhetsarbete är att gå igenom böcker och sånger och annat lekmaterial för att se hur pojkar och flickor beskrivs och finns representerade. En annan metod i jämställdhetsarbetet är att observera vilka ord som används till barnen, hur de uppmärksammas samt hur barnen leker. Genusramar är något som upprätthåller ojämställdhet och både föräldrar, vuxna, syskon, kompisar eller böcker och filmer kan vara snabba med att rätta barn som överskrider de traditionella genusramarna. Barnen lär sig snabbt att de får positiv uppmärksamhet då de håller sig inom genusramarna. Detta kan även skapa trygghet eftersom det finns en färdig mall för hur någon ska vara och bete sig. (Henkel & Tomičić, 2009, ss. 234-235)

Odenbring (2014, s. 3) menar att studier om barnlitteratur emellertid visar att barnlitteratur tenderar att reproducera könsnormer, även de böcker som bryter mot vissa könsnormer. Odenbring menar att författare ofta porträtterar en bild av barnet där det förväntas agera på ett förväntat sätt utifrån rådande samhällsnormer.

Eidevald (2011, s. 30-31) presenterar resultaten från sin studie om vilka strategier som förskolor i Sverige som arbetar genuspedagogiskt har använt sig av. Resultatet visar att de vanligaste strategierna är att förändra hur man talar till, och med, flickor och pojkar samt att förändra miljöer för att locka flickor och pojkar till platser där de inte brukar vara på, vilket innebär att många pedagoger bytt namn på platserna. 57% av respondenterna i studien anger att man arbetar med könsneutrala miljöer och 46% köper in könsneutrala leksaker. Nästan hälften har filmat sig själva som utgångspunkt för genus-/jämställdhetsarbete och nästan lika många har delat in barnen i flick- och pojkgupper i aktiviteter som lek, rörelse och samling. Något färre har delat in flickor och pojkar i rutinsituationer, som måltider och påklädning. 17% anger att de strävar efter en jämn könsfördelning och 8% svarar att de redan är jämställda.

Eidevald förklarar att då arbetslag beskriver vad de har förändrat i sitt arbete för att skapa en jämställd verksamhet lyfter de fram att sträva efter könsneutralitet samt att blanda det som betraktas som könskodat. Då vissa av förskolorna vill undvika att leksaker blir en del av könsidentitetsutvecklingen erbjuder de i stället könsneutralt material som exempelvis vatten, utklädningskläder, bokstäver, lera, skapande material, cyklar, bollar och hopprep. Skogen nämns som en neutral miljö. Andra förskolor väljer i stället att kombinera "flick- och pojkleksaker" och strävar efter lika många "pojks- och flickleksaker". Många arbetslag väljer även att rotera runt och möblera om lekarna och leksakerna för att rotera vilka barn som leker med vad. En del arbetslag väljer att byta namn på vissa lekar, till exempel byta namn från "dockvrå" till "hemmet". (Eidevald, 2011, ss. 32-33)

Andra metoder för att främja jämställdhet inom småbarnspedagogiken som framkommer i Eidevalds studie (2011, s. 35-40) är bland annat att kasta om huvudroller och biroller i sånger och att se barnen som individer och deras behov, inte utgående från kön. Exempel på detta är att använda både styrkeord och logiska ord och att prata om känslor med alla barn. Flera arbetslag i studier väljer att undvika ord som "flickor" och "pojkar" eller att sätta "kill-" eller "tjej-" framför ord som kläder eller leksaker. Dessutom finns det arbetslag som använder "barnen" i stället för "flickor och pojkar" eller att man hälsar med barnets namn och inte uttryck bundna till kön. I stället för att lägga ett värde i hur "fina" barnens kläder är, för att undvika att objektifiera barnen, lägger vissa arbetslag mera vikt vid att uppmärksamma ifall ett barn har en ny tröja och till exempel fråga om den är skön. Alternativt finns det också arbetslag som har valt att helt och hållet utesluta att

kommentera barnens kläder för att lägga fokuset på barnen och inte vilka kläder de bär eller vilket kön de har. Ytterligare en metod som nämns i undersökningen är att tala om föräldrarna på ett inkluderande sätt och inte låta könsramar styra vem barnet kan be hjälp av då det gäller till exempel att tvätta och sy.

Att arbeta normkritiskt innebär att medvetandegöra hur normer hänger ihop med olika maktstrukturer. Genom att barnen blir sedda och hörda som unika individer ges möjligheten att samverka i gemensamma angelägenheter. Möjligheten för barn att påverka sin omgivning sker alltid i sociala sammanhang och därför har de vuxna alltid ansvar att normkritiskt granska olika hinder som kan finnas i vägen. (Mansikka & Lundkvist, 2019, s. 124)

Heikkiläs studie (2013, s. 29) behandlar hållbart jämställdhetsarbete i de nordiska länderna. Heikkilä är av åsikten att projektmedel oftast inte främjar långsiktigt och systematiskt jämställdhetsarbete i skolor och förskolor utan snarare försvårar detta möjligheten att göra arbetet hållbart eftersom projektmedel är tidsbegränsade och ofta en skild del i skolorganisationens arbete. Att uppnå mål för jämställdhetsarbete kräver, enligt Heikkilä, systematiskt, långsiktigt och hållbart arbete. Heikkilä strävar i studien efter att ta fram en "nordisk modell" för de nordiska ländernas jämställdhetsarbete i skolor och förskolor, men inser att arbetet i de olika länderna ser olika ut.

3.4.1 Jämställdhetsarbete inom förskolan i Sverige

Enligt Nordiska ministerrådet är Sverige en föregångare för jämställdhetsarbete inom förskolan. Ett jämställdhetsprojekt verkställdes 2013 i fyra förskolor i Majorna-Linné distriktet i Göteborg. Personalen på dessa förskolor hade tidigare uttryckt intresse för ämnet och hade erfarenhet av kompensatorisk pedagogik, det vill säga att arbeta med att motsätta sig traditionella könsroller inom pedagogiken. Under projektet 2013 antogs ett normkritiskt förhållningssätt för arbetet. Målet med detta projekt var att tillämpa jämställdhetsarbetet till en långsiktig verksamhet genom att integrera detta i hela verksamheten samt att kontinuerligt göra uppföljningar. Målet var även att ge personalen mer teoretisk och praktisk kunskap om samspel med barn utifrån ett normmedvetet genusperspektiv. Implementeringen av detta projekt innebär att varje förskola har en jämställdhetsdelegat som regelbundet träffar en styrgrupp för att se till att arbetet fortskrider. Ett viktigt sätt att erbjuda barn fler möjligheter till utveckling och lärande anses

vara personalens inställning till barnen. All personal deltog i samma grundutbildning som handlade om genus, diskrimineringsgrunder och en normmedveten attityd. (Alasaari & Sundell, 2021).

Undersökningar om jämställdhetsläget i förskolorna genomfördes med hjälp av observationer, material som barnen lekte med och genusanalys av böcker och sånger. Utifrån detta utvecklade lärare och rektorer en jämställdhetsplan som innehåller konkreta arbetssätt. Personalen uppmuntrade barnen att leka med olika barn på andra grunder än kön, till exempel genom att uppmuntra barn vars namn börjar på samma bokstav att byta plats med varandra. Förändringar gjordes även i utrymmena. Leksaker blandades vilket medförde att barnens sätt att leka breddades. (Alasaari & Sundell, 2021)

De svenska förskolorna har även haft tillgång till det elektroniska verktyget MakeQuality, som utvecklats av Sveriges kommuner och landsting för att följa verksamheten och bli certifierade för sitt jämställdhetsarbete. Enligt rektor Birgitta Berndtsdotter fortsätter jämställdhetsarbetet i förskolorna ännu och styrgruppen och jämställdhetsdelegationen är fortfarande aktiv. Jämställdhetsplanen följs upp varje månad och verksamheten utvärderas varje år för att säkerställa att den följer läroplanens mål att motverka diskriminering och kränkande behandling. (Alasaari & Sundell, 2021)

Heikkilä (2013, s. 41) berättar om kommunen Falun i Sverige som sedan 1994 har arbetat med jämställdhetsutveckling i skolan och förskolan. Sedan 2006 har man utbildat lärare inom konceptet "På lika villkor" och de lärare som blev intervjuade i studien talade om en process, ett "före" och ett "efter". Skolchefen menar att det råder ett mer medvetet förhållningssätt. De som har gått utbildningen anser den vara nyckelfaktorn i de goda framsteg som jämställdhetsutvecklingen har gjort. Utbildningen har bidragit med ökad kvalitet i skolans arbete kring genus och kön. För att jämställdhetsarbetet ska vara hållbart menar skolchefen i Falun att ledningen behöver stötta detta utvecklingsarbete.

Genuspedagog Tina Jensen arbetar med att utbilda i kursen "På lika villkor". Denna kurs är obligatorisk för all personal i förskolan eller skolan som vill bli jämställdhetscertifierad. Heikkilä redogör i sin rapport från 2013 att det i Falun finns 54 förskolor och 24 grundskolor, varav 15 förskolor och 7 grundskolor är jämställdhetscertifierade. Genuspedagoger arbetar också med att stötta skolor och förskolor i att skriva handlingsplaner och utgöra stöd i likabehandlingsarbete. Förskolechef Harriet presenterar effekterna som har synliggjorts

genom arbetet. Den största förändringen, enligt Harriet, är mötet mellan pedagoger och barn samt pedagoger och vuxna. Fokuset i mötet ligger på andra saker än tidigare. Till exempel kommenterar man inte yttre attribut i stället för inre. Pedagogerna är vana att påminna varandra ifall de märker att någon inte uttrycker sig genussensitivt. Dessutom nämner Harriet att de granskar litteraturen och miljön för att se vad den erbjuder. (Heikkilä, 2013, s. 42)

I Malmö är kommunstyrelsen huvudsaklig uppdragsgivare och kommunstyrelsen avsätter årligen två miljoner kronor på genusedagogiskt arbete (2013). Enheten för forskning och utveckling (FoU) erbjuder kommunens alla förskolor och skolor inom ramen för genussatsningen handledning av arbetslag, analysverktyget för självvärdering, forskningscirklar, kartläggning av insatser, pedagogiska caféer, nätverk, bokcirklar, genus i praktiken, videodokumentation och aktionsforskning som kvalitetsutveckling. FoU har skapat kvalitetskriterier kring jämställdhet som skolor och förskolor kan använda sig av. Dessutom presenterar de frågor som kan ställas utifrån pedagogisk organisation, pedagogisk verksamhet, pedagogisk miljö samt pedagogisk kompetens. Följande är exempel på en fråga från varje kategori i samma ordning som kategorierna presenterades: Stödjer ledningen en god arbetsmiljö utifrån ett jämställdhets- och genusperspektiv? Finns ett genusperspektiv vid planeringen och genomförandet av den pedagogiska verksamheten? Har alla barn, oavsett kön, tillgång till alla delar av den fysiska miljön? Har både personal och ledning kunskap om hur uppdragen i styrdokument kan omsättas i praktiken? (Heikkilä, 2013, ss. 53-58)

3.4.2 Jämställdhetsarbete inom småbarnspedagogiken i Finland

Att främja jämställdhet är ett mål i den finska lagstiftningen om småbarnspedagogik och skolor. Genussensitiv utbildning är ett krav och syns i de nationella läroplanerna. I förskolan och skolan är det obligatoriskt att göra en jämställdhetsplan. I Finlands regeringsprogram finns som mål att göra jämställdhetsplanering obligatorisk även inom småbarnspedagogiken och lagändring är på väg. (Alasaari & Sundell, 2021)

Den icke vinstdrivande organisationen Folkhälsan har aktivt arbetat med jämställdhet inom småbarnspedagogiken och omsorg sedan 2007. Detta har genomförts genom deras egna daghem genom att erbjuda personal och föräldrar på andra kommunala och privata förskolor samt eleverna. Specialist inom jämställdhet Sara Sundell är den som har lett

insatserna från början. Folkhälsan har sedan 2007 hållit lektioner om jämställdhet för daghemmen och ordnat seminarier – ”Med ett jämställt daghem som mål – Seminarium om en jämställd småbarnsfostran”. (Alasaari & Sundell, 2021)

Nästa steg i jämställdhetsprojektet (Alasaari & Sundell, 2021) var att kartlägga situationen i Folkhälsans egna daghem och erbjuda personalen konkreta metoder för att öka jämställdheten inom småbarnspedagogiken. Mellan 2009-2011 introducerades ett pilotprojekt ”Ett jämställt dagis” i Folkhälsans egna daghem. Sedan dess har jämställdhetsarbetet varit en del av Folkhälsans verksamhet. Arbetet bygger på ett normkritiskt förhållningssätt och har kommit att omfatta även andra diskrimineringsgrunder än bara jämställdhet mellan kvinnor och män. Sundell (2012, s. 3) presenterar resultaten från projektet ”Ett jämställt DAGIS” vilka är positiva förändringar hos barnen och bemötande av barnen, barnen ges mer möjligheter till lekar och leksaker, barnen leker mer med barn av det andra könet samt att bekräftelse inte är kopplat till barnens utseende eller prestationer. Barnens självkänsla stärks genom att personalen ger barnen positiv bekräftelse för deras egenskaper och för dem de är. Dessutom menar Sundell att personalens bemötande mellan flickor och pojkar har blivit mer lika samt att det är lättare för barnen att överskrida könsnormer.

2021 tog Folkhälsan fram nytt material med normkritiskt perspektiv, ”Tänk om”. Materialet omfattar bilder och beskrivningar av människor som bryter normer. Detta material handlar om jämställdhet och likabehandling. Ett av daghemmen ”Kastanjen” i Åbo fortsätter sitt jämställdhetsarbete som en integrerad del av verksamheten. Personalen har genomfört undersökningar och utvecklat verksamheten utifrån resultatet. Exempelvis uppmärksammar de barnen utan att lägga uppmärksamhet vid deras kläder eller utseende. De visar i stället sitt intresse för barnen genom att ställa frågor och lyssna på dem. Metoder de använder är turtagning genom att ha en talarsten och stoppsignal med handen så att barnen inte avbryter varandra. I tur och ordning får alla barn talarstenen, samt en stopphand som betyder ”vänta, jag lyssnar först färdigt på denna diskussion, sedan lyssnar jag på vad du har att säga”. De använder sig också av ”valdagar” då barnen får välja mellan olika aktiviteter, vilket har bidragit till att barnen provar nya aktiviteter och leker med nya kompisar. Personalen på daghemmet Kastanjen har även köpt och lånat böcker som behandlar olika typer av könsnormer och olika typer av familjer. Daghemmet Kastanjen märkte även att pojkar oftare fick mer uppmärksamhet än flickor då personalen granskade

det egna daghemmet genom observationer och videoinspelningar. Efter denna upptäckt försöker de att dela uppmärksamheten lika mellan alla barn. (Alasaari & Sundell, 2021)

Kvinnosaksförbundet Unionen rf har drivit projektet "The Gender Equal Early Childhood Education" sedan 2006. Genom videoinspelningar i finskspråkiga daghem i Helsingfors (2012-2014) skapades verktyg för personal inom småbarnspedagogiken för att observera jämställdhet. Under 2014-2016 erbjöds information och verktyg åt professionella och studeranden för att främja jämställdhet. En handbok publicerades för att sprida kunskapen till personal och texter insamlades för att ge konkreta exempel på genussensitiv utbildning. Under 2018-2019 etablerades en nätkurs som varade 4-6 veckor för att utbilda personal om jämställdhet inom småbarnspedagogiken. (Alasaari & Sundell, 2021)

Sedan 2007 har Esbo stad arbetat med jämställdhetsutveckling. 2008-2009 började Esbos förskolor och skolor med en utbildningsinsats. Larrie Griffis driver det genuspedagogiska arbetet på Smedsbyns daghem. Griffis redogör för några exempel på förändringar i daghemmets verksamhet som har gjort utifrån ett genusmedvetet arbetssätt. Böcker, ramsor och hur man talar med barnen förstärkte tidigare stereotyper och leksakerna var uppdelade enligt "flickigt" och "pojktigt". Griffis ser påklädningsituationerna som ett bra tillfälle för barnen att hjälpa varandra. Barnen uppmuntras att i hela meningarna be om hjälp och att hjälpa sina kompisar att klä på sig. Genom detta skapas en dialog mellan barnen. En annan metod som Griffis använder sig av är kompislotto. Då får barnen dra varsin lapp med en siffra på. Den kompis som har samma siffra på sin lapp blir dagens lekpar. På detta sätt för barnen varje dag chansen att hitta nya kompisar. (Heikkilä, 2013, ss. 100-104)

3.4.3 Jämställdhetsarbete inom barnomsorgen på Åland

Ålands Landskapsregering gav 2010-2012 initiativ till arbete för att främja jämställdhet, vilket alla daghem på Åland deltog i. Enligt Ålands jämställdhetsagenda för 2019-2030 måste jämställdhet integreras i alla verksamhetsområden i området. Även daghemmen förväntas integrera jämställdhetsarbete i verksamheten. Sedan 2019 har målet för Mariehamns stad varit att engagera alla sina daghem i aktivt jämställdhetsarbete för att främja jämställdhet samt att utmana traditionella genusmönster och normer i aktiviteter med barn, personal och i interaktion med vårdnadshavare. Varje daghem i Mariehamns kommun måste sätta sina egna mål angående jämställdhetsarbete för varje termin. Dessa

mål kan till exempel innefatta att granska material, böcker och lekrområden från ett genusperspektiv. (Alasaari & Sundell, 2021)

Under projektet 2010-2012 gavs flera lektioner för daghemspersonal för att bredda kompetensen kring genus och jämställdhet. Jämställdhetsstrategen Kajsa Svaleryd erbjöd praktiska uppgifter och handledning för personalen. Personalen observerade vardagliga situationer och fick testa olika metoder för att bli medveten om sina egna attityder, förväntningar och arbetssätt ur ett genus- och jämställdhetsperspektiv. Målet var att synliggöra och förändra attityder, värderingar och normer, vilket ledde till beteendeförändringar. Jämställdhetsarbetet fortsätter i Mariehamns daghem och jämställdhetsplanen från 2019 uppdateras varje år.

Även Heikkilä (2013, s. 85) beskriver jämställdhetsprojektet i alla Ålands daghem under 2010-2012. Heikkilä förklarar att projektet för Mariehamns del har inneburit att då projektet avslutades ville de fånga upp resultatet som projektet gav. Ett mål som socialnämnden på Åland lade upp var att senast 2015 skulle alla ha filmat, kartlagt och diskuterat stereotypa mönster i barnomsorgen samt hur detta påverkar arbetet med barnen. Projektet belyste även vikten av pedagogernas egna självreflektioner med fokus på hur genus är en del av arbetet som pedagog.

3.5 Sammanfattning av teorin

Forskare och författare redogör för många olika metoder för att främja jämställdhet inom småbarnspedagogiken och förskolan. Teorins sammanfattning om metoder som används presenteras i sin korthet i detta kapitel.

Många författare menar att något av det viktigaste är att förändra sina egna attityder och hur man talar till, och med, barnen. Ett normkritiskt synsätt anses grundläggande. Även miljöombyte och könsneutrala miljöer är metoder som används för att få barnen att bredda sitt lekande med nya leksaker och nya kompisar. Ett sätt att bilda nya kompiskonstellationer är att uppmuntra barn vars namn börjar på samma bokstav att byta plats med varandra eller att använda kompislotto där varje barn får dra en lapp med ett nummer och de barn som har samma nummer på sina lappar bildar en grupp. Även könsneutrala leksaker och att byta namn på platser i miljöerna är metoder som används. Till könsneutrala leksaker nämns vatten, utklädningskläder, bokstäver, lera, skapande

material, cyklar, bollar och hopprep. Skogen nämns även som en neutral miljö. Andra förskolor väljer i stället att blanda och kombinera "flick- och pojkleksaker" och strävar efter lika många "pojks- och flickleksaker". (Eidevald, 2011, s. 30-33; Mansikka & Lundkvist, 2019, s. 124; Alasaari & Sundell, 2021; Sundell, 2012, s. 3)

Metoder som nämns är omfördelning, vilket innebär att byta ut han mot hon eller göra om sagor så att både flickor och pojkar finns representerade i huvudroller och biroller, eller att kasta om huvudroller och biroller i sånger och att se barnen som individer och deras behov, i stället för utgående från kön. Att referera till "barnen" i stället för "pojkar och flickor", att hälsa med barnets namn och inte uttryck bundna till kön samt att undvika att sätta "kill-" eller "tjej-" framför ord som kläder och leksaker är ytterligare metoder som används. En metod är att fylla med nytt innehåll, vilket innebär att ge leksaker, kläder och känslor nya innebörder och värderingar. Metoden att välja bort handlar om att avlägsna leksaker, böcker och kläder som förstärker de traditionella genusramarna. Dessutom är en metod för att få föräldrarna delaktiga i jämställdhetsarbetet att diskutera värdegrunden som pedagogerna arbetar utifrån. (Henkel & Tomičić, 2009, s. 240; Eidevald, 2011, s. 35-40)

Många författare och forskare menar även att undvika att kommentera barnens kläder och utseende är en metod som anses viktig. I stället lägger man fokus på barnen och deras egenskaper. Ytterligare en metod som nämns i undersökningen är att tala om föräldrarna på ett inkluderande sätt. (Eidevald, 2011, s. 35-40; Heikkilä, 2013, s. 42)

En del förskolor i Sverige utgår ifrån kompensatorisk pedagogik; att motsätta sig traditionella könsroller inom pedagogiken. Dessutom har en del förskolor hjälp av en jämställdhetsdelegat som regelbundet träffar en styrgrupp för att se till att jämställdhetsarbetet fortskrider. Ett viktigt sätt att erbjuda barn fler möjligheter till utveckling och lärande anses vara personalens inställning till barnen. I några förskolor i Sverige används även det elektroniska verktyget MakEquality. I Sverige finns förskolor som har anställda genuspedagoger. Genuspedagoger arbetar med att stötta skolor och förskolor i att skriva handlingsplaner samt vara stöd i jämställdhetsarbetet. En metod som Malmös kommunstyrelse initierat är att årligen avsätta två miljoner kronor på genuspedagogiskt arbete. (Alasaari & Sundell, 2021; Heikkilä, 2013, ss. 42, 53-58)

Metoder som används i vissa daghem i Finland är bland annat att använda material som omfattar bilder och beskrivningar av människor som bryter normer, turtagning genom att

ha en talarsten och stoppsignal med handen så att barnen inte avbryter varandra, att fördela uppmärksamheten jämnt mellan alla barn, "valdagar" då barnen får välja mellan olika aktiviteter, vilket har bidragit till att barnen provar nya aktiviteter och leker med nya kompisar. Även genussensitiv och normbrytande litteratur presenteras som metod. Ytterligare metoder som nämns är uppmana barnen att be om hjälp av varandra och hjälpa varandra vid påklädningsituationer. (Alasaari & Sundell, 2021; Heikkilä, 2013, ss. 100-104)

4 Metod

Datainsamlingsmetoden för undersökningen är semistrukturerad intervju eftersom undersökningen är kvalitativ med syfte att undersöka vilka metoder som pedagoger använder för att främja jämställdhet inom småbarnspedagogiken. Intervjun består av sex öppna frågor (Bilaga 1) och lyder: 1. Vad betyder jämställdhet inom småbarnspedagogik för dig? 2. Vilka metoder använder du som pedagog inom småbarnspedagogiken för att främja jämställdhet? 3. Genussensitivitet innebär en medvetenhet om identifieringen av antaganden, fördomar och uppfattningar som är kulturellt och socialt relaterade till kön och som finns i vardagen och sättet att prata. Hur arbetar du som pedagog genussensitivt? 4. Finns det tillfällen då du tycker att det är meningsfullt att skilja mellan flickor och pojkar? 5. På vilket sätt möjliggör du som pedagog att barnen får bilda sig en egen uppfattning om sig själv? 6. Finns det något övrigt du tycker är viktigt med avseende på jämställdhet inom småbarnspedagogik?

Syftet med kvalitativ intervju är att upptäcka och identifiera egenskaper hos något, till exempel intervjupersonens uppfattning om något fenomen. Kvalitativa intervjuer har låg grad av strukturering, vilket innebär att frågorna ger utrymme för intervjupersonen att svara med egna ord. Ibland väljer intervjueraren att ställa frågorna i en bestämd ordning, dvs. med en hög grad av standardisering. Detta kallas också semistrukturerad intervju, då den som intervjuar har en lista över specifika teman som skall beröras och intervjupersonen har stor frihet att utforma svaren. (Patel & Davidson, 2013, ss. 81-82)

Intervjuaren behöver vara uppmärksam och lyssna på intervjupersonens svar eftersom följdfrågor kan uppkomma under intervjuens gång. Inom kvalitativ intervju är det viktigt att markera sådant som annars är svårt att förmedla i skriven form, så som gester, miner,

tonläge och pauser som kan ha betydelse för intervjupersonens svar. (Svensson & Starrin, 2000, ss. 56-58)

Vidare behövdes forskningslov och forskningsplan skickas till föreståndaren för att få lov att genomföra undersökningen. Efter att forskningslov och forskningsplan godkänts kontaktades pedagoger som respondenter till intervjuerna. Tre av intervjuerna gjordes digitalt och en intervju var ett fysiskt möte. I undersökningen ställdes alla frågor i den ordningen som de presenteras i bilaga 1. Intervjupersonerna svarade helt fritt på frågorna. Intervjun som var fysisk ljudinspelades och transkriberades efter intervjun.

4.1 Urval

Urvalet består av fyra pedagoger inom småbarnspedagogiken från fyra olika svenskspråkiga daghem i Finland. Daghemmen kontaktades via föreståndarens e-postadress. I e-postmeddelandet framkom undersökningens syfte, frågeställningar och målgrupp. Även intervjufrågorna skickades på förhand till föreståndaren och respondenterna. Efter att ett av daghemmen som kontaktades beviljade forskningstillstånd var det ingen av pedagogerna som hade möjlighet att ställa upp på intervjun. Då kontaktades ett annat daghem och det slutliga urvalet blev fyra pedagoger.

4.2 Kvalitativ innehållsanalys

Analysmetoden för undersökningen är kvalitativ innehållsanalys. Schreier (2014) beskriver, enligt Boréus och Bergström (2018, s. 50), kvalitativ innehållsanalys som en metod som används för att systematiskt beskriva innebörden av kvalitativ data genom att kategorisera materialet utifrån ett kodschema. Innehållsanalys kan användas för att analysera texter och intervjusvar eftersom det ger en överblick över större material. Innehållsanalys innebär att koda materialet till mindre komponenter under gemensamma teman för att svara på syftet med undersökningen. Respondenternas svar komprimeras och kategoriseras så att de infaller under ett tema. Under temat finns sedan flera olika kategorier. Slutligen under varje kategori finns flera koder. Koderna passar endast på ett ställe. (Boréus & Bergström, 2018, ss. 49-52)

Efter transkribering av alla intervjuer i Office Word kunde analysprocessen börja. Genom att läsa igenom respondenternas svar från intervjuerna flera gånger kunde likheter i de

olika respondenternas svar hittas. De svar som var lika eller liknande färglades sedan med samma färg. Efter att ha färglagt alla respondenternas olika ord och stycken i olika färger kunde de sorteras och kategoriseras enligt färg. Då svaren hade kategoriserats efter färg komprimerades dem till mindre koder där alla svar från samma färg ingår. Exempelvis under koden "diskussion" i kategorin "metoder för jämställdhetsarbete" ingår alla respondenternas svar som kan kopplas till hur pedagogerna diskuterar jämställdhet och fördomar med barnen. Alla respondenters svar som kan kopplas till diskussion med barnen presenteras sedan efter koden.

Då alla kategorierna skapades och koderna komprimerades sattes detta in i tabeller i Office Word. Temat "Jämställdhetsarbete inom småbarnspedagogiken" blev övergripande och är direkt kopplat till syftet med undersökningen. Kategorierna "metoder för jämställdhetsarbete" och "genussensitivt arbete" skapades utifrån examensarbetets syfte att undersöka vilka metoder som pedagoger använder för att främja jämställdhet inom småbarnspedagogiken samt frågeställningarna: Vilka metoder används för att främja jämställdhet inom småbarnspedagogiken och hur arbetar pedagoger genussensitivt inom småbarnspedagogiken?

4.3 Etik

Yrkehögskolan Novia förbinder sig att följa Forskningsetiska delegationens (TENK) anvisningar enligt *God vetenskaplig praxis och handläggning av misstänkta avvikelser från den i Finland* (TENK 2012). Syftet med de etiska rekommendationerna för examensarbeten på yrkehögskolorna är främst att främja god vetenskaplig praxis, förebygga vetenskaplig oärlighet, samordna examensarbetsprocessen på yrkehögskolorna samt att förbättra kvaliteten på examensarbeten.

Forskningstillstånd behövdes för varje enskilt daghem för att få genomföra intervjuerna. Respondenterna gav tillåtelse att deras svar får analyseras och användas i examensarbetet. Respondenterna fick frivilligt delta i intervjuer för examensarbetet och fick frågorna samt syfte och frågeställningar skickat på förhand. Intervjuerna besvarades anonymt och konfidentiellt eftersom intervjupersonerna blivit informerade om att data från intervjuerna endast används i examensarbetet och att pedagogerna förblir anonyma. Dessutom fick respondenterna information om att ingen information om dem själva eller daghemmen de

arbetar på publiceras. Intervjun som ljudinspelades beviljades lov på förhand att spelas in och respondenten fick informationen att efter transkribering av intervjun så raderas ljudinspelningen och att inspelningen enbart används för examensarbetet. Respondenterna har givit sitt samtycke genom att besvara frågorna.

4.4 Validitet och reliabilitet

Validitet och reliabilitet är centrala begrepp för att mäta kvaliteten av forskningar. Reliabilitet betyder tillförlitlighet. (Patel & Davidson, 2013, ss. 103-104).

Reliabiliteten inom kvalitativ forskning bör ses i sitt sammanhang och bedömas vid situationen under intervjutillfället. Inom kvalitativ forskning kan samma frågor i en kvalitativ intervju ha hög reliabilitet även om frågorna skiljer sig åt mellan två olika intervjutillfällen. Reliabiliteten kan inte bedömas utan att validiteten av frågan har bedömts i de båda intervjutillfällena. (Svensson & Starrin, 2000, ss. 209-211)

Validitet innebär hur trovärdig forskningen är, det vill säga en mätning av exakthet och noggrannhet. Detta innebär ifall forskning mäter det som det är avsett att mäta. I denna undersöknings fall innebär detta att validiteten är hög ifall det i resultatet framkommer vilka metoder som pedagoger inom småbarnspedagogiken använder för att främja jämställdhet samt besvarar frågan hur pedagoger arbetar genussensitivt inom småbarnspedagogiken. Faktorer som påverkar en forsknings validitet är forskningens karaktär, på vilken grund som data har insamlats samt att data är av god kvalitet. (Denscombe, 2018, s. 385)

Innehållsanalys som metod utgår ifrån att komprimera materialet till små komponenter. På grund av detta sker stora tolkningar av materialet av forskaren. De svar som är under samma kod behöver inte nödvändigtvis tolkas på samma sätt för en annan forskare och på så sätt är forskarens tankar till stor betydelse för analysen. Forskaren är även insatt i ämnet och kan på så vis redan ha förutfattade meningar om respondenternas svar eller tolka svaren till något som kan kopplas ihop med tidigare forskning. Även forskarens egna erfarenheter och uppfattningar om fenomenen kan ha en inverkan på tolkningen av respondenternas svar. Dessutom kan det faktum att respondenterna får veta intervjufrågorna och syftet med undersökningen på förhand ha en inverkan i hur respondenterna väljer att svara på frågorna. Respondenternas svar kan heller inte via

intervju granskas och observeras i verkliga situationer. I och med detta behöver respondenternas svar inte nödvändigtvis stämma överens med verkligheten. Hur respondenterna uppfattar frågorna har också betydelse för svaren. Ifall frågorna går att tolka på flera sätt kan svaren bli annorlunda. Formuleringar av frågorna kan ha en inverkan i hur respondenterna tolkar frågan och väljer att svara.

Genom att använda flera citat från respondenterna görs mindre utrymme för forskarens egna tolkningar eftersom citaten är respondenternas egna ord och formuleringar.

Urvalet kan också ha en inverkan i resultatet av undersökningen. Ifall undersökningen skulle göras på nytt med andra respondenter kunde svaren bli annorlunda och sålunda skulle resultatet bli annorlunda. Ett större urval skulle också innebära en bredare bild av metoder som pedagoger inom småbarnspedagogiken i Finland använder för att främja jämställdhet.

I teoridelen under kapitel 3.1.1 *Genussensitivitet* användes en handbok från European Institute for Gender Equality. Denna handbok är inte en forskning och kan således inverka på innehållets trovärdighet. Även Henkel och Tomičićs bok är inte forskningsbaserad och kan således också ha en inverkan på innehållets trovärdighet vilket i sin tur försämrar undersökningens trovärdighet.

5 Resultat

Genom innehållsanalys har resultatet från intervjuerna skapat ett övergripande tema: *”Jämställdhetsarbete inom småbarnspedagogiken”* och två kategorier; *”Metoder för jämställdhetsarbete”* och *”genussensitivt arbete”*. Sammanlagt skapades även 11 koder. Under kategorierna finns dessa koder. Koderna presenteras och förklaras ytterligare efter varje tabell.

5.1 Kategori 1: Metoder för jämställdhetsarbete

Den första kategorin under temat *”Jämställdhetsarbete inom småbarnspedagogiken”* är *”metoder för jämställdhetsarbete”*. Till denna kategori hör alla metoder och arbetsätt som pedagogerna redogör för då de arbetar jämställdhetsfrämjande inom småbarnspedagogiken. Denna kategori svarar på frågeställningen vilka metoder som

pedagoger inom småbarnspedagogiken använder för att främja jämställdhet och visar också att syftet, vilket är att undersöka vilka metoder som pedagoger använder för att främja jämställdhet inom småbarnspedagogiken, undersöktes. Under kategorin finns sju koder: diskussion, bemötande, daghemmets jämställdhetsarbete, genusmedvetna material, hela verksamheten, observationsmodellen 'husmodellen' och könsneutrala lärmiljöer. Tabellen syns nedan och sedan följer beskrivningar av varje kod samt koppling till litteraturen.

Tabell 1

<u>Metoder för jämställdhetsarbete</u>
Diskussion
Bemötande
Daghemmets jämställdhetsarbete
Genusmedvetna material
Hela verksamheten
Observationsmodell "husmodellen"
Könsneutrala lärmiljöer

Den första koden för kategorin "metoder för jämställdhetsarbete" är "diskussion", vilket komprimerats till respondenternas svar kring hur de diskuterar jämställdhet och fördomar med barnen. En pedagog (pedagog 1) svarar att hen tänker på att främja jämställdhet genom sitt arbetssätt, genom att diskutera frågor eller påståenden som barnen har om jämställdhet. Denna pedagog menar också att diskussion kring olika familjers vanor är viktigt samt att erbjuda barnen alternativ som vänder på fördomar, uppfattningar och antaganden. Pedagogen menar att hen tar upp till diskussion om uttalanden från barnen, till exempel "pojkar kan inte ha rosa", och frågar tillbaka "varför kan inte pojkar ha rosa?"

samt kan leta upp bilder på pojkar som har rosa på sig. Pedagogerna utmanar även barnen att våga pröva olika saker som kan kännas könsbestämda. Dock anser pedagogerna att det ibland kan kännas svårt då barnen har en tydlig roll, fördom eller uppfattning hemifrån och att det då är ännu viktigare att erbjuda barnen olika alternativ, kunskap och förståelse. Denna pedagog funderar även över hur vi pratar om vårdnadshavarnas roller med barnen, till exempel ifall vi ger mera ansvar till mammorna och hur vi pratar om dem. En annan pedagog (pedagog 2) uttrycker att i dagens läge är barnen mer delaktiga genom till exempel intervjuer och diskussioner med barnen. I och med detta, menar pedagog 2, är det viktigt att inte skratta åt barnens svar utan att faktiskt ta dem på allvar och lyssna till det som barnen har att berätta eftersom det som barnen säger är av stor betydelse.

Nästa kod under temat "*metoder för jämställdhetsarbete*" är "*bemötande*". Med detta menas hur personalen bemöter barnen på ett jämställt sätt genom att bekräfta barnen för hur de är och inte för yttre egenskaper, bemöta barnen jämställt oberoende av kön, lyssna till barnen, möjliggöra att sitta med i leken och lära känna barnen samt att uppmärksamma barnens känslor, initiativ, tankar och handlingar. Pedagog 4 menar att hen inte kommenterar "flickornas utseende och pojkarnas mod" utan berättar i stället hur glad hen är att se barnet. Även genom att inte dra några egna slutsatser om barnen utan att i stället lyssna och observera barnen samt erbjuda barnen många olika alternativ vill pedagog 4 stärka barnen i sig själva. Pedagog 3 menar att alla barn och vuxna bör bemötas jämställt och med lika förväntningar oberoende av kön, språk, religion, kulturell bakgrund eller hudfärg. Pedagog 2 menar dock att jämställdhet betyder att barn behöver olika för att alla ska få lika. Pedagogerna menar att alla barn har olika behov och behöver olika mycket stöd, då man uppfyller alla barns olika behov nås jämställdhet. Pedagog 2 menar fortsättningsvis att det ingår i barnens rättigheter att barnen känner sig hörda och blir bemötta på ett bra sätt. Denna pedagog menar även att den nya läroplanen belyser jämställdhet, hur du bemöter barnen, att lyssna till barnen och att göra barnen delaktiga, mer än tidigare.

Nästa kod under kategorin lyder "*daghemmets jämställdhetsarbete*". Pedagog 3 berättar att genom daghemmets jämställdhetsarbete har de arbetat tillsammans med en expert på jämställt bemötande. Hen menar att på deras daghem har experten på jämställt bemötande deltagit i föräldramöten för att engagera föräldrarna i daghemmets jämställdhetsarbete. Även pedagog 4 berättar att hen ansåg sig ha ett jämställt arbetssätt

redan före "jämsällldhetskolningen" 2013 och 2014 men att det ändå händer att gamla fördomar kan dyka upp.

Följande kod "genusmedvetna material" innefattar material som erbjuds barnen för att främja jämställdhet. Pedagog 1 menar att de leksaker och böcker som införskaffas borde gynna båda könen och att det inte ska finnas skilda "pojks"- och "flickleksaker". Dessutom berättar denna pedagog att hen läser böcker som erbjuder barnen olika alternativ och skapar diskussion kring detta ämne efteråt. Pedagog 3 menar att personalen på deras daghem väljer genusmedvetna sagoböcker. Pedagog 4 redogör för praktiska metoder som till exempel "genuskort" som finns på väggen för vårdnadshavare och barn att se. Dessa kort kan utmana normerna och visa okonventionella händelser som att stålmannen dukar teservice. Andra metoder som pedagog 4 använder sig av är att ha turordning i samlingar med hjälp av en färgtärning, de erbjuder leksaker för alla och alla väljer själva vad de vill leka med och dessutom tillhandhåller de sagoböcker med olika personer i "hjalterollen". Pedagogen har även börjat tänka om kring färger och tänker inte att färger är genusrelaterade eller överhuvudtaget val. Pedagog 2 berättar att hen funderar kring vilket material som presenteras för barnen, vilka sagor som de läser för barnen, hur materialet placeras, ifall materialet blandas om och ifall materialet kodalas omedvetet. Som exempel ges hur pedagogen tänkte för många år sedan då daghemmet började projektet om jämställdhetsarbete och blev certifierade i jämställdhet:

"Sedan när vi började undersöka och faktiskt började öppna upp jämställdhet och gå in och kolla så föll vi nog, vi föll på många punkter. Till exempel med att köpa in leksaker. Det här var länge sen men, hej där är ett sjörövarskepp som de har önskat sig, men då måste jag köpa något åt flickorna också."

Nästa kod är "hela verksamheten". Metoder för jämställdhetsarbete, menar pedagog 2, är inbakade i hela verksamheten och skiljer inte på någon specifik jämställdhetsmetod.

Följande kod "observationsmodellen 'husmodellen'" redogör pedagog 4 för. Hen berättar att de använder sig av observationsmodellen "husmodellen" för att identifiera var barnen leker och med vad. Dessutom fokuserade modellen på hur rummen är möblerade och inredda utifrån ett genusperspektiv.

Den sista koden under kategorin heter "könsneutrala lärmiljöer". Pedagog 3 menar att de använder sig av könsneutrala lärmiljöer som metod för att främja jämställdhet.

5.2 Kategori 2: Genussensitivt arbete

Den andra kategori under temat är *”genussensitivt arbete”*. Till denna kategori ingår alla aspekter av på vilket sätt pedagogerna arbetar genussensitivt inom småbarnspedagogiken. Kategorin besvarar frågeställningen hur pedagoger arbetar genussensitivt inom småbarnspedagogiken samt redogör för på vilket sätt pedagogerna arbetar med att möjliggöra huruvida barnen får bilda sig en egen uppfattning om sig själva. Till denna kategori hör fyra koder: *”personalens attityder”*, *”skiljer aldrig på pojkar och flickor”*, *”uppmärksammar barnens känslor och tankar”* och *”smågruppsarbete”*. Tabell 2 syns nedan och sedan presenteras kodernas innehåll kopplat till litteratur.

Tabell 2

<u>Genussensitivt arbete</u>
Personalens attityder
Skiljer aldrig på pojkar och flickor
Smågruppsarbete
Uppmärksammar barnens känslor och tankar

Den första koden under kategorin *”genussensitivt arbete”* är *”personalens attityder”* och behandlar personalens egna attityder samt på vilket sätt dessa behöver utmanas för att främja genussensitivt arbete inom småbarnspedagogiken. Pedagog 3 menar att på deras daghem strävar personalen till att inte generalisera samt att undvika kommentarer om barnens yttre egenskaper. Pedagogen fortsätter med att förklara att de i personalen har diskuterat hur de behöver jobba med sina egna attityder för att inte fastna i gamla fördomar. Vidare berättar pedagogen även att personalen har kommit överens om att påminna varandra ifall någon uttrycker sig icke könsneutralt. Pedagog 4 berättar att det

allra viktigaste med att arbeta genussensitivt är att granska sig själv och sina egna attityder för att inte hamna i "genusfällan":

"Jag tänker nog att det viktiga är min egen genussensitivitet. Om man inte är medveten om vad man säger, tänker och gör kan man heller inte ändra det."

Pedagog 2 har en djupare analys kring personalens attityder i relation till genussensitivt arbete. Exempelvis menar pedagogen att personalen behöver tänka jämställt och inte "köna" och dela upp grupper enligt flickor och pojkar. Pedagogen menar även att man behöver tänka till sig själv och granska sina egna fördomar samt tänka normkritiskt:

"Sedan också normkritiskt tänkande. Att iallafall jag har min ryggsäck med och tänker till mig själv, hur ska jag bemöta jämställt? Hur ska jag tänka till och hur ska jag tänka om? Mycket är liksom mitt, mitt arbetssätt, vårt arbetssätt här på dagis."

Pedagog 2 talar även om en "aha-upplevelse" som blev en viktig vändpunkt i henners jämställdhetsarbete:

"Det som gjorde det jätteviktigt för mig var när jag förstod hur mycket också pojkar får ut av det. För på något sätt har jag tänkt någon gång i världen att jämställdhet är det här att nu ska kvinnor stiga fram, men när man ser det i dagismiljö så vinner ju pojkarna precis lika mycket på det. Sist och slutligen: en pojkflicka, den är tuff och står högt i kurs. 'Mitt barn är en sådan pojkflicka, hon leker i träd och bara med bilar, bergsklättrar och far överallt'. Men sedan att vara en flickpojke, det är en större sak, svårare att acceptera, då stiger man kanske lite ner i samhället. Det manliga idealet har en högre status. Det är den största grejen som fick mig att tänka till att pojkar har precis lika mycket att vinna på det som flickor."

Nästa kod under kategorin är "skiljer aldrig på pojkar och flickor". Alla pedagoger svarar med åsikten att de aldrig skiljer på pojkar och flickor inom sitt arbete i småbarnspedagogiken och att de arbetar med att inte dela in barnen i fack utgående från kön, språk eller kulturellt ursprung. En pedagog (pedagog 2) menar att det senare i livet blir betydelsefullt att skilja på pojkar och flickor eftersom den egna integriteten utvecklas. Både pedagog 3 och pedagog 4 förklarar att de på deras daghem aldrig delar in grupper enligt pojkar och flickor utan varierar gruppkonstellationerna, exempelvis genom att använda lekstationer där barnen väljer aktivitet i stället för kompis.

Pedagog 2 menar att *smågruppsarbete* med ett eller några barn fungerar bra för att stärka det individuella barnet. Vidare menar hen att pedagoger behöver möjliggöra situationer att sitta ner med barnen och lära känna dem som individer.

Att *uppmärksamma barnens känslor och tankar*, initiativ och handlingar lägger pedagog 3 vikt vid. Pedagog 3 och pedagog 4 menar att alla barn bör bemötas jämställt och likvärdigt och med samma förväntningar: " Jag tänker då att genus inte har betydelse för vad du väljer att göra och vem du vill vara eller bli". Vidare berättar pedagog 4 att hen arbetar med barn i åldern 1-3 år och att det känns "lättare" ur ett genusperspektiv att arbeta med denna åldersgrupp eftersom barnen själva inte ännu är så medvetna om sitt eget genus och de föreställningar om genus som finns. Pedagog 2 berättar att jämställdhet handlar om att stärka barnen i sig själva. Det handlar inte om att ändra på barnen utan snarare om hur man visar ett gott bemötande och hur man ger barnen alla möjligheter som de har i sig. Pedagog 3 menar att genom att se och uppmärksamma barnen, visa att deras känslor och välmående är viktigt samt att värdesätta deras tankar, initiativ och handlingar så stöder vi barnens utveckling av ett själv: "*Låt alla blommor blomma!*"

6 Diskussion

Under detta kapitel dras paralleller mellan svaren från undersökningen och forskning och litteratur som presenterades under den teoretiska referensramen.

Koden "*diskussion*" under kategorin "*metoder för jämställdhetsarbete*" innehåller hur pedagogerna diskuterar olika familjers vanor och barnens och vårdnadshavarnas roller med barnen. I Eidevalds studie (2011, s. 35-40) nämns en metod för att främja jämställdhet vilken innebär att tala med barnen om föräldrarna på ett inkluderande sätt och inte låta könsramar styra vem barnet kan be hjälp av då det gäller till exempel att tvätta och sy.

Koden "*bemötande*" innebär att pedagogerna bemöter barnen jämställt oberoende av kön, att lyssna till barnen och att lära känna dem. Dessutom innebär det att uppmärksamma barnens känslor, initiativ, tankar och handlingar. Detta stämmer överens med Mansikkas och Lundkvists rapport, (2019, s. 120, s. 124), där de förklarar att i Grunderna för planen för småbarnspedagogik betonas en inkluderande verksamhetskultur som främjar delaktighet, likabehandling och jämställdhet. Dessutom ska barnens, personalens och vårdnadshavarnas initiativ och åsikter beaktas och värdesättas. Detta förutsätter att

verksamheten medvetet kontinuerligt utvecklas för att främja delaktigheten. Till barnens rättigheter hör också att få vara delaktiga i frågor som påverkar deras liv. Personalen bör ha en förmåga att kunna ta i beaktande barns perspektiv genom att bemöta barnen med respekt samt ta deras tankar och initiativ i beaktande.

Inom koden "*daghemmets jämställdhetsarbete*" redogörs arbetssätten som pedagogerna använder sig av. Bland annat har de arbetat tillsammans med daghemmets expert på jämställt bemötande och denna expert har även deltagit i föräldramöten för att engagera föräldrarna i daghemmets jämställdhetsarbete. En pedagog nämner också att hen ansåg sig ha ett jämställt arbetssätt redan före "jämställdhetsskolningen" 2013 och 2014 men att det ändå händer att gamla fördomar kan dyka upp. Alasaari och Sundell (2021) redogör för Folkhälsans jämställdhetsarbete. I denna rapport framkommer att arbetssättet inom Folkhälsan bygger på ett normkritiskt förhållningssätt. Efter Folkhälsans utbildningar kunde de se resultat i form av positiva förändringar hos barnen och bemötande av barnen, barnen ges mer möjligheter till lekar och leksaker, barnen leker mer med barn av det andra könet samt att bekräftelse inte är kopplat till barnens utseende eller prestationer. Barnens självkänsla stärks genom att personalen ger barnen positiv bekräftelse för deras egenskaper och för dem de är. Dessutom menar Alasaari och Sundell att personalens bemötande mellan flickor och pojkar har blivit mer lika samt att det är lättare för barnen att överskrida könsnormer.

Koden "*genusmedvetna material*" redogör bland annat för "genuskort" som utmanar normer genom att visa okonventionella händelser. Nordiska ministerrådet (2021) redogör för Folkhälsans metoder för att främja jämställdhet. Som exempel ges deras nya material som innefattar normkritiskt perspektiv, "Tänk om". Materialet omfattar bilder och beskrivningar av människor som bryter normer. Detta material handlar om jämställdhet och likabehandling. Att välja genusmedvetna sagoböcker inom småbarnspedagogen har en positiv inverkan på att utmana stereotypa genusroller, vilket överensstämmer med refereringen som Thordardottir (Hellman & Lauritsen, 2017, s. 73-74) gör till tidigare forskning om rollen som litteratur och populärkultur har för barns formande av deras kulturella miljö. Även i Eidevalds studie (2011, s. 30-31) svarade 46% av respondenterna i studien att de köper in könsneutrala leksaker för att öka jämställdheten. I Nordiska ministerrådets rapport om jämställdhetsarbete i förskolor i Sverige framkommer att undersökningar om jämställdhetsläget i förskolorna genomfördes med hjälp av

observationer, material som barnen lekte med och genusanalys av böcker och sånger. Med detta som grund skapades en jämställdhetsplan med konkreta arbetsätt. Till detta hörde till exempel att uppmuntra barnen att leka med olika barn på andra grunder än kön, till exempel genom att uppmuntra barn vars namn börjar på samma bokstav att byta plats med varandra. Även i lokalerna gjordes förändringar. Dessutom blandades leksaker om vilket medförde att barnens sätt att leka breddades. Även på Åland i Mariehamns stad arbetar man med att granska material, böcker och lekområden från ett genusperspektiv. (Alasaari & Sundell, 2021)

Koden *"hela verksamheten"* innebär att jämställdhetsarbetet inte är en skild metod som används inom småbarnspedagogiken utan att jämställdhetsarbetet är integrerat i hela verksamheten. Även Henkel och Tomičić (2009, s. 234-235) menar att jämställdhetsarbetet ska finnas integrerat i hela den pedagogiska verksamheten och inte vara ett skilt projekt inom pedagogiken.

En av pedagogerna redogör för könsneutrala lärmiljöer som hen använder sig av i sitt jämställdhetsarbete inom småbarnspedagogiken. Könsneutrala miljöer redogör även Eidevald (2011, s. 30-31) för i sin studie där 57% av respondenterna i studien anger att de arbetar med könsneutrala miljöer.

Koden *"personalens attityder"* under kategorin *"genussensitivt arbete"* redogör för personalens egna attityder samt på vilket sätt dessa behöver utmanas för att främja genussensitivt arbete. Exempelvis nämns att personalen bör arbeta normkritiskt och inte dela upp grupper enligt flickor och pojkar. Mansikka och Lundkvist (2019, s. 124) talar också om normkritiskt tänkande och menar att då barnen blir sedda och hörda som unika individer ges de möjlighet att påverka sin omgivning. Då detta sker genom sociala sammanhang ansvarar de vuxna över att normkritiskt granska olika hinder som kan finnas i vägen. Även jämställdhetsprojektet 2013 i förskolor i Sverige (Alasaari & Sundell, 2021) och Mariehamn stad på Åland utgår i sitt jämställdhetsarbete ifrån att utmana traditionella genussmönster och normer i aktiviteter med barn, personal och i interaktion med vårdnadshavare. Citatet under denna kod som behandlar stereotypa könsroller samt att båda könen drar nytta av jämställdhet redogör även Henkel och Tomičić för (2009, s. 236-237). De ger en förklaring kring genusramar för traditionellt feminint och maskulint beteende som skapar olika värderingar. Liksom pedagogens svar förklarar också Henkel och

Tomičić att egenskaper och beteende som anses vara traditionellt maskulina värderas högre än de som anses traditionellt feminina. Kvinnor som närmar sig maskulint beteende, enligt pedagogen "pojkflickor", betraktas i de flesta fall som positivt medan pojkar och män som överskrider den manliga genusramen och närmar sig det traditionellt feminina, enligt pedagogen "flickpojkar" inte möts av positivitet i samma utsträckning. Som tidigare nämndes menar Henkel och Tomičić att det är starkt förankrat i vår kultur att det traditionellt maskulina är mer värt än det traditionellt feminina. Henkel och Tomičić menar också att pedagogernas egna värderingar och åsikter spelar roll för jämställdhetsarbetet på daghemmet.

Alla respondeter i undersökningen svarade att de aldrig skiljer på pojkar och flickor. I litteraturen presenteras olika metoder för att nå ökad jämställdhet. Bland annat nämns omfördelning, vilket innebär att uppmärksamma och ändra sina ordval då man talar till och kring barnen, exempelvis tala om "barnen" i stället för "pojkar och flickor", att hälsa med barnets namn samt att undvika att sätta "kill-" eller "tjej-" framför ord som kläder och leksaker. Omfördelning innebär även att göra om sagor så att både flickor och pojkar finns representerade i huvudroller och biroller, eller att kasta om huvudroller och biroller i sånger. Metoden fylla med nytt innehåll innebär att ge leksaker, kläder och känslor nya innebörder och värderingar. Metoden att välja bort handlar om att avlägsna leksaker, böcker och kläder som förstärker de traditionella genusramarna. (Henkel och Tomičić, 2009, s. 240; Eidevald, 2011, s. 35-40)

Inom koden "*uppmärksamma barnets känslor och tankar*" redogör pedagogerna för vikten av att uppmärksamma barnens känslor, tankar, initiativ och handlingar samt att alla barn bör bemötas jämställt och likvärdigt. Även Henkel och Tomičić (2009, s. 219-220) menar att tryggheten att kunna bli sedd och känslan av att duga som man är skapar utrymme för att utforska vem man är och utvecklar barnens egenskaper och förmågor. Mansikka och Lundkvist (2019, s. 118-120) refererar till grunderna för planen för småbarnspedagogik där det redogörs för barnens rätt att uttrycka sina tankar och åsikter, bli förstådda utgående från sina egna förutsättningar. Barnen har dessutom rätt till lek och att bilda sig en egen uppfattning om sig själva och världen, rätt till social gemenskap, att lära sig hantera sina känslor och konflikter samt pröva på och lära sig nya saker. Även Wharton (2008) menar att genus spelar en roll för individer genom organisation av identiteter och självuppfattningar. Även Henkel (2012, s. 11-14) menar att kvalitativ jämställdhet innebär

att alla människor har rätt till inflytande över sitt eget liv och kunna påverka det utan att begränsas av föreställningar utgående från könstillhörighet. Jämställdhet handlar även om att bredda det sociala könet, genus, och våra förväntningar på män, kvinnor, pojkar och flickor.

Att uppmärksamma barnens känslor och tankar innebär även att stärka barnen i sig själva, vilket möjliggörs av pedagogerna genom ett gott bemötande och att ge barnen alla de möjligheter som de har i sig. Detta relaterar till Mansikka och Lundkvist (2019, s. 120, s. 124) text som refererar till grunderna för planen för småbarnspedagogik. Den inkluderande verksamhetskulturen som betonas i planen för småbarnspedagogik, innebär att man främjar delaktighet, likabehandling och jämställdhet. Detta betyder att barnens, personalens och vårdnadshavarnas initiativ och åsikter ska värdesättas för att främja delaktigheten. Dessutom hör det till barnens rättigheter att få vara delaktiga i frågor som påverkar deras liv. Personalens beaktande av barns perspektiv innebär att bemöta barnen med respekt samt ta deras tankar och initiativ i beaktande då detta stärker barnens förmåga att delta och påverka. Genom detta lär sig barnen samtidigt kommunikation och betydelsen av gemensamma regler, överenskommelser och tillit.

Att arbeta med smågrupper kan möjliggöra att processen att lära känna barnen samt att lyssna till deras åsikter och känslor blir lättare. Juslin och Davidsson (2022, s. 9) samt menar att småbarnspedagogiken ska stärka barnen att utveckla sin egen individuella identitet. Barnen har även rätt att uttrycka sig själva, få sina tankar och åsikter hörda och bli förstådda. Därför ska de professionellas handleda barnen att utvecklas och växa.

Till denna undersökning visade det sig vara utmanande att kategorisera och koda resultaten eftersom de två olika frågeställningarna innehåller begreppen jämställdhet och genussensitivitet, vilka hänger samman med varandra och är svåra att avskilja. Eftersom ingen kod i en innehållsanalys ska kunna placeras under någon annan kategori var det i denna kvalitativa undersökning utmanande att kategorisera vad som hör till "*metoder för jämställdhetsarbete*" och vad som hör till "*genussensitivt arbete*", eftersom genussensitivitet ingår i begreppet jämställdhet. Exempelvis kunde koden "*genusmedvetna material*" placeras både under kategorin "*metoder för jämställdhetsarbete*" och "*genussensitivt arbete*". I denna undersökning har det valts att hålla metoderna till praktiska metoder som hjälpmedel för pedagoger att använda för att främja jämställdhet.

Till det genussensitiva arbetet presenteras de intervjuade pedagogernas egna arbetssätt. Även koderna "*skiljer aldrig på pojkar och flickor*" samt "*uppmärksamma barnens känslor och tankar*" i kategorin "*genussensitivt arbete*" kunde tänkas ingå i koden "*bemötande*" under kategorin "*metoder för jämställdhetsarbete*".

7 Sammanfattning och konklusion

Att främja jämställdhet inom småbarnspedagogiken ingår i *Grunderna för planen för småbarnspedagogik*, vilken ligger till grund för all småbarnspedagogik i Finland. Denna plan grundar sig på lagen om småbarnspedagogik, vilken bland annat har som syfte att erbjuda alla barn likvärdiga möjligheter till småbarnspedagogik samt att främja likabehandling och jämställdhet. I planen framkommer även att småbarnspedagogiken ska vara genussensitiv, vilket innebär att barnen ska uppmuntras att göra val oberoende av könsbundna normer och förväntningar (Utbildningsstyrelsen, 2018, ss. 31-32).

Syftet med undersökningen är att undersöka vilka metoder som pedagoger inom småbarnspedagogiken använder sig av för att främja jämställdhet. Genom undersökning och redogörelse för tidigare forskning skapades syfte och frågeställningar. Frågeställningarna lyder: Vilka metoder används för att främja jämställdhet inom småbarnspedagogiken samt hur arbetar pedagoger genussensitivt inom småbarnspedagogiken?

För att undersöka vilka metoder som pedagoger använder för att främja jämställdhet inom småbarnspedagogiken användes semistrukturerad intervju för att samla material. Intervjufrågorna skapades efter påläsning om tidigare forskning kring genus och jämställdhet inom småbarnspedagogiken med grund att besvara syfte och frågeställningar. Med hjälp av semistrukturerad intervju med fyra pedagoger från fyra olika svenskspråkiga daghem i Finland har material till undersökningen samlats in. Detta material har analyserats med kvalitativ innehållsanalys.

Inom kategorin "*metoder för jämställdhetsarbete*" presenterades pedagogernas metoder som de använder sig av i sitt arbete för att främja jämställdhet. Denna kategori visar att syftet, vilket är att undersöka vilka metoder som pedagoger använder för att främja jämställdhet inom småbarnspedagogiken, undersöktes och besvarar frågeställningen vilka metoder som pedagoger inom småbarnspedagogiken använder för att främja jämställdhet.

Koden diskussion, inom denna kategori, presenterar konkreta metoder för hur man kan diskutera jämställdhet och barnens egna attityder kring normer tillsammans med barnen: Att diskutera olika familjers vanor, erbjuda barnen alternativ som vänder på fördomar, ta upp diskussion om barnens uttalanden, utmana barnen att prova på sådant som kan kännas könsbestämda, att uppmärksamma hur man talar om vårdnadshavarnas roller med barnen samt att ta barnen på allvar.

Personalens bemötande av barnen och vikten av att lyssna på det som barnen har att berätta. Bekräfta barnen för dem de är och inte för yttre egenskaper, berätta hur glad man är att se barnet, bemöta barnen jämställt oberoende av kön, lyssna till barnen och se alla barns behov, göra barnen delaktiga, möjliggöra att sitta med i leken och lära känna barnen samt att uppmärksamma barnens känslor, initiativ, tankar och handlingar. Några pedagoger har arbetat tillsammans med en jämställdhetsexpert som har engagerat föräldrarna i jämställdhetsarbetet och själva också deltagit i jämställdhetsskolningar.

Koden genusmedvetna material visar hur pedagogerna använder material för som metod för att främja jämställdhet. Enligt pedagogerna innebär detta att inte skilja på "pojks- och flick-" leksaker eller färger, läsa böcker som erbjuder alternativ och diskutera böckerna efter att de har lästs, läsa genusmedvetna böcker, visa genuskort med motiv som bryter mot traditionella normer, turordning med hjälp av färgtärning, erbjuda leksaker för alla, barnen väljer själva vad de vill leka, läser böcker med olika personer i "hjalterollen" samt att blanda om material.

Resultatet visar också att jämställdhetsarbete bör ses som en del av verksamheten och inte som en skild del. "Husmodellen" är en konkret metod som nämndes som metod för jämställdhetsarbete. Resultatet visar även att pedagoger använder könsneutrala lärmiljöer som metod för att främja jämställdheten.

Kategorin "*genussensitivt arbete*" kan kopplas till frågeställningen hur arbetar pedagoger genussensitivt inom småbarnspedagogiken, och handlar främst om personalens egna attityder kring genus- och jämställdhetsfrågor. Inom koden "*personalens attityder*" ingår att inte generalisera, få bort sina egna fördomar, påminna kollegor ifall någon uttrycker sig icke könsneutralt, inte indela barnen i fack utgående från kön, språk eller kulturell bakgrund, undvika "genusfällan" genom att vara medveten om vad man säger, tänker och gör och att ha ett normkritiskt synsätt.

Ett sätt att arbeta genussensitivt är att inte skilja på hur man behandlar flickor och pojkar. Till koden "*skiljer aldrig på pojkar och flickor*" hör att ingen av pedagogerna i intervjun ansåg att det är nödvändigt att i någon situation skilja på pojkar och flickor. För att undvika gruppkonstellationer utifrån kön väljer några pedagoger att använda lekstationer där barnen väljer aktivitet i stället för kompis.

Att *uppmärksamma barnens känslor* och tankar är också en del i det genussensitiva arbetet. Genom att bemöta barnen jämställt och likvärdigt skapar personalen möjligheter för barnen att välja vem de bli och vad de vill göra, oberoende av genus. En pedagog menade även att hen använder smågruppsarbete som ett sätt att arbeta genussensitivt då detta möjliggör att lära känna barnen som individer. Detta innebär också att som pedagog arbeta för att stärka barnens tro på sina egna möjligheter.

Avslutningsvis följer ett citat från en av pedagogerna, som även är titeln på examensarbetet, vilket summerar det normkritiska och genussensitiva arbetssätt som eftersträvas då man som pedagog arbetar med metoder som främjar jämställdhet inom småbarnspedagogiken: "Låt alla blommor blomma!"

8 Källförteckning

- Alasaari, N., & Sundell, S. (2021). Changing Stereotypes and Breaking Traditions - Gender Equality in Early Childhood Education and Care. *TemaNord*. Hämtat från <https://www.norden.org/en/publication/changing-stereotypes-and-breaking-traditions> den 9. 6. 2022
- Barodia, S. (2015). Gender Sensitization and Education. *International Journal of Interdisciplinary and Multidisciplinary Studies*, 2(4), ss. 107-113. Hämtat från <http://www.ijims.com/issue.php?issue=204> den 8. 2. 2023
- Boréus, K., & Bergström, G. (2018). *Textens mening och makt* (Vol. 4). Lund: Studentlitteratur AB.
- Butler, J. (2007). *Genustrubbel*. Göteborg: Daidalos.
- Connell, R. (2002). *Om genus*. Göteborg: Daidalos.
- Denscombe, M. (2018). *Forskningshandboken - för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Eidevald, C. (2011). *"Anna bråkar" - att göra jämställdhet i förskolan*. Stockholm: Liber AB.
- European Institute for Gender Equality. (2019). *Toolkit on Gender-sensitive Communication*. Luxemburg. Hämtat från <https://eige.europa.eu/publications/toolkit-gender-sensitive-communication> den 4. 8. 2022
- Forskningsetiska delegationen. (2019). Etiska principer för humanforskning och etikprovning inom humanvetenskaperna i Finland. Helsingfors, Finland. Hämtat från https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Etikprovning_inom_humanvetenskaperna_2020.pdf den 15. 3. 2022
- Hamel, E. E. (2021). Science starts early: A literature review examining the influence of early childhood teachers' perceptions of gender on teaching practices. *Journal of Childhood, Education & Society*, 2(3), ss. 267-286. doi:10.37291/2717638X.202123118
- Heikkilä, M. (2013). *Hållbart jämställdhetsarbete i förskolan och skolan i Norden - Med lärande exempel*. Nordiska ministerrådet. doi: 10.6027/TN2013-557
- Hellman, A., & Lauritsen, K. (2017). *Diversity and Social Justice in Early Childhood Education : Nordic Perspectives*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.
- Henkel, K. (2012). *En jämställd förskola & skola*. u.o.: Inprint Riga.
- Henkel, K., & Tomičić, M. (2009). *Ge ditt barn 100 möjligheter istället för 2*. Riga: Olika.
- Juslin, E., & Davidsson, S. (2022). Resursstarka barn - Stöd till socialt utsatta barn inom småbarnspedagogiken. Hämtat från Davidsson & Juslin 2021. Resursstarka barn - stöd till socialt utsatta barn inom småbarnspedagogiken.

Yrkeshögskolan Novia. Novia publikation och produktion, serie L: läromedel, 1/2021. den 9. 2. 2022

- Mansikka, J., & Lundkvist, M. (2019). Barns perspektiv och delaktighet som ideologisk orientering för småbarnspedagogiken i Finland. *Nordisk tidsskrift för pedagogikk og kritikk*, 5, ss. 111-129.
doi:<https://doi.org/10.23865/ntpk.v5.1367>
- Milles, K. (2006). En jämställd kroppsdel?: Om lanseringen av ett neutralt ord för flickors könsorgan. *Språk och stil*, 16, ss. 149-177. Hämtat från https://gslg-oru.primo.exlibrisgroup.com/view/action/uresolver.do?operation=resolveService&package_service_id=5688750770003663&institutionId=3663&customerId=3660&VE=true den 9. 11. 2022
- Odenbring, Y. (2014). Emmaboken, den jämställda familjen och förskolan – En historisk och samhällskritisk studie. *Tidsskrift för nordisk barnehageforskning TIDSSKRIFT FOR NORDISK BARNEHAGEFORSKNING*, 7, ss. 1-14. Hämtat från https://gslg-oru.primo.exlibrisgroup.com/view/action/uresolver.do?operation=resolveService&package_service_id=5688753180003663&institutionId=3663&customerId=3660&VE=true den 9. 11. 2022
- Patel, R., & Davidson, B. (2013). *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Social- och hälsovårdsministeriet. (u.å.). *Jämställdhet i fostran och utbildning*. Hämtat från www.stm.fi:
https://stm.fi/documents/1271139/5825378/STM_kasvatusjakoulutus_SWE_verkko.pdf/2d44fed0-a701-4cc1-b21c-bdf578421153/STM_kasvatusjakoulutus_SWE_verkko.pdf den 27. 3. 2022
- Sundell, S. (2012). *Ett jämställt DAGIS*. Helsingfors: Folkhälsan. Hämtat från <https://docplayer.se/41587-Folkhalsans-rapporter-1-2012-ett-jamstallt-dagis-projektrapport-sara-sundell.html> den 8. 1. 2023
- Svensson, P.-G., & Starrin, B. (2000). *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Utbildningsstyrelsen. (2018). *Grunderna för planen för småbarnspedagogik*. Helsingfors. Hämtat från https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/grunderna-for-planen-for-smabarnspedagogik-2018_0.pdf den 20. 3. 2022
- Wallach, J. (2010). Gender: Still a Useful Category of Analysis? *Diogenes*, 225, ss. 7-14.
doi:<https://we.riseup.net/assets/569609/Scott.pdf>
- Warin, J., & Adriany, V. (2015). Gender Flexible Pedagogy in Early Childhood Education. *Journal of Gender Studies*, 26, ss. 375-386.
doi:<https://doi.org/10.1080/09589236.2015.1105738>
- Wharton, A. (2008). *The Sociology of Gender*. Malden: Blackwell Publishing.
- Widegren, K., & Sand, J. (2021). *Gender and Sustainability: An International Research Review*. The Swedish Secretariat for Gender Research, University of Gothenburg . Hämtat från <https://www.gu.se/sites/default/files/2021->

12/Gender-and-Sustainability_An-International-Research-Review.pdf den 16.
3. 2022

Ärlemalm-Hagsér, E., & Pramling Samuelsson, I. (2009). Många olika genusmönster
existerar samtidigt i förskolan. *Pedagogisk forskning i Sverige, 14*, ss. 89-109.
Hämtat från <https://open.lnu.se/index.php/PFS/article/view/1035/886> den
2. 3. 2022

Bilaga 1

Intervjufrågor

1. Vad betyder jämställdhet inom småbarnspedagogik för dig?
2. Vilka metoder använder du som pedagog inom småbarnspedagogiken för att främja jämställdhet?
3. Genussensitivitet innebär en medvetenhet om identifieringen av antaganden, fördomar och uppfattningar som är kulturellt och socialt relaterade till kön och som finns i vardagen och sättet att prata. Hur arbetar du som pedagog genussensitivt?
4. På vilket sätt möjliggör du som pedagog att barnen får bilda sig en egen uppfattning om sig själv?
5. Finns det tillfällen då du tycker att det är meningsfullt att skilja mellan flickor och pojkar?
6. Finns det något övrigt du tycker är viktigt med avseende på jämställdhet inom småbarnspedagogik?